

EL RETAULE DE SANT SEBASTIÀ DE L'ANTIC HOSPITAL DE SANTA CATERINA I EL VOT DE LA CIUTAT DE GIRONA CONTRA LA PESTA DE 1650. REDESCOBERTA I VICISSITUDS D'UNA OBRA INÈDITA DE L'ESCUPTOR JOSEP TRAMULLES¹

ISABEL JUAN I CASADEMONT

RESUM

L'any 1650 la pesta va devastar la ciutat de Girona i el Consell General de la ciutat va proclamar la realització d'un exvot a sant Sebastià, en acció de gràcies per la curació. Dos anys més tard es va contractar la realització d'un retaule a l'escultor Josep Tramulles, un dels artífexs més destacats dels anys centrals del sis-cents, en compliment d'aquella promesa. El retaule no estigué acabat i assentat fins vint anys més tard, el 1679, i s'instal·là a la nova capella de l'Hospital de Santa Caterina. Aquest article que presentem és un relat dels

¹ Aquest estudi forma part de la tesi doctoral "Arquitectura assistencial a la Girona del barroc: la construcció de l'Hospital de Santa Caterina i l'Hospici (1666-1808)" que estic realitzant a la Universitat de Girona (Departament d'Història i Història de l'Art, Facultat de Lletres, Pl. Ferrater Mora, 1, 17001 Girona. A/e: u1017418@udg.edu), sota la direcció del Dr. Francesc Miralpeix a qui vull agrair el seu ajut, les seves aportacions científiques, la seva visió i el seu coneixement excepcional, que no ha dubtat a compartir amb mi en tot moment, però sobretot per la paciència, els ànims i la confiança que m'ha dedicat en tot el procés d'investigació que han enriquit la redacció d'aquest text. També vull fer un agraïment molt especial a Teresa Avellí. Dedico aquest article a la meua família i a en Carles, per tot el seu suport en aquest llarg camí.

Sigles i acrònims utilitzats: AMGi (Arxiu Municipal de Girona); CRDI (Centre de recerca i difusió de la imatge), ADG (Arxiu Diocesà de Girona) i ACG (Arxiu Capitular de Girona).

fets, en el qual es proposa l'atribució d'una obra exposada al Museu d'Art de Girona –fins ara catalogada com a anònima– com a únic vestigi conservat del retaule en qüestió. S'hi presenta, a més, el testimoni fotogràfic de la *Verge del Roser* de l'antic retaule del Roser de l'església del convent de Sant Domènec, una altra obra de Josep Tramulles documentada per primera vegada.

PARAULES CLAU

Barroc, escultura, retaule, Catalunya, pesta, exvot, Josep Tramulles, Antoni Barnoia, Felip Alrich, Hospital de Santa Caterina, Museu d'Art de Girona.

*Vé del passat una brisa de somni.
La fè passada empara el temps present.
Els sants damunt dels morts porten la palma,
arquejada a l'espatlla dolçament.
I en la foscor daurada del retaule
van fent camí la croce cap al cel.
Encara més els sants de cada dia,
els sants humils de nostra pobre gent.
Els que han donat un nom a les fillades,
i que sempre airejaven el froment.
I que els fusters tallaven dins la fusta,
Amb un amor devot i pacient.*

Prosa antiga
J.-S. Pons – Conversa

(Eugene CORTADE
Retables baroques du Roussillon,
Perpinyà: Sinthe, 1973, pàg. 5)

De tota la tipologia d'edificis existents en la nostra societat n'hi ha un que fins avui dia ni res ni ningú n'ha aconseguit fer minvar les revifalles emotives que s'hi viuen: l'hospital. Antigament, des d'èpoques remotes i fins ben entrat el Renaixement, les funcions que s'hi duïen a terme eren la caritat i l'acolliment als més necessitats, actuant com a cases d'acollida als més necessitats i esdevenint refugi de pelegrins, orfes, malalts, pobres i

desvalguts. Aquests edificis, situats fora dels centres urbans, possibilitaven l'assistència a les classes socials més baixes i garantien unes condicions de salubritat en cas de pestilències i malalties infeccioses, i protegien així la ciutadania de possibles contagis.

En aquest aspecte, Girona fou una ciutat privilegiada, ja que al mateix temps funcionaren diversos establiments d'aquesta tipologia: hospitals i cases de la caritat. En plena època medieval hi havia l'Hospital dels Capellans,² o també dit l'Hospital Vell o de la Seu, que sembla que va ser fundat a finals del segle XI i es trobava situat encara al burg de Sant Pere de Galligants, avui una casa particular; els altres hospitals que trobem documentats eren l'Hospital dels Pelegrins i dels Leprosos a Pedret, que segons Josep Calzada coexistien l'un al costat de l'altre. L'Hospital dels Pelegrins o de Sant Jaume,³ segons l'autor,⁴ era una construcció hospitalària amb una capella que era al costat del de Sant Llàtzer i així com el de Sant Jaume era per als pelegrins, el de Sant Llàtzer era per als mesells o llatzerets, datat probablement de finals del segle XII⁵. Cronològicament, els seguí l'Hospital Nou, dit així per contrarestar l'Hospital Vell o dels Capellans, que va esdevenir l'hospital general. A l'arxiu Històric de Girona es conserva el document original de la seva fundació, datat al 1211, segons el qual, la Confraria de Sant Martí comprà uns terrenys del pla de Girona, prop del camí ral de Barcelona per tal de construir-hi un nou hospital⁶. Aquest nou hospital es començà a edificar i tot sembla indicar que ja estava en ple rendiment quan, entre el 1225 i el 1226, es decidí aixecar una església adjacent sota l'autoritat episcopal de l'Abat de Sant Feliu, que

² Narcís CASTELLS, Narcís PUIGDEVALL i Francesc REIXACH, *L'Hospital de Santa Caterina*, Diputació de Girona, 1989. pàg. 14. El nom de Hospital dels Capellans fa referència a la seva titularitat.

³ Josep CALZADA, "Art i arquitectura en l'història hospitalari a Girona", *Revista de Girona*, 89 (1979); pàg. 249-269. Anna GIRONELLA, *L'hospital Santa Caterina de Girona: un model de racionalització de la caritat (de mitjan segle XIV al segle XV)*. Manuscrit, treball de recerca de doctorat: Universitat de Girona, 2002.

⁴ Josep CALZADA, "Art i arquitectura en l'història ..." op. cit., pàg. 250.

⁵ Narcís CASTELLS, Narcís PUIGDEVALL i Francesc REIXACH, *L'Hospital de Santa Caterina*. Op.cit., pàg. 23. Els autors esmenten en el seu llibre *L'hospital de Santa Caterina de Girona* l'existència d'un primer document "Datat el 1188 i del qual disposem de transcripció, al·ludeix al spital dels masells, al qual li és cedida una important assignació anual de blat per al seu sosteniment, fet pel rei Alfons I el Cast".

⁶ Aquests terrenys es corresponen a l'actual Plaça del Lleó de la ciutat de Girona.

va proposar que es dediqués a santa Caterina. L'Hospital de Santa Caterina Verge i Màrtir⁷ hi restà fins que la seva demolició, al 1654, obligà a fer-ne una nova construcció, que és la que avui resta dempeus com a edifici de la Generalitat de Catalunya a Girona [Figura 1].

La demolició d'aquell primer Hospital de Santa Caterina de construcció gòtica, va generar un debat ciutadà. Així ho demostra en el seu article Lluís Batlle i Prats citant Gaspar Roig i Jalpí quan fa referència a aquest primer Hospital de Santa Caterina:“(...) *Fora dels murs de la ciutat, davant dels del Mercadal, a la part de migdia, hi havia l'església dedicada a Santa Caterina Verge i màrtir i al seu costat, a la part septentrional, que mirava cap a la ciutat, hi havia edificat l'Hospital General dels pobres. Era sens dubte un dels més bells i formosos edificis d'hospital que hi havia a España, perquè havia estat fet amb gran perfecció i comoditat per als pobres malalts, i sans, i per als oficials del seu servei*”⁸. Segons Roig i Jalpí les raons a què es varen acollir les autoritats per decidir tirar a terra aquell hospital i traslladar-lo a l'interior de la ciutat eren purament defensives. Calia evitar que els enemics utilitzessin l'edifici per assetjar de més a prop la ciutat, però cal dir que l'ampliació de les muralles i construcció de baluards també ho va accelerar. Batlle també recull en el seu article el debat popular que la decisió va generar⁹; com apunta Narcís Castells en la seva monografia sobre Santa Caterina “*Durant els mesos d'abril i maig de 1654, les autoritats gironines varen fer esforços desesperats per salvar l'hospital*”¹⁰, una acció que prefiguraria moltes de les accions de salvaguarda del patrimoni que actualment coneixem.

Aquell antic hospital no va ser l'únic edifici que va patir els efectes de la guerra dels Segadors. L'antic convent calçat i església del Carme, que donà nom a l'actual carrer del Carme, també estava situat en un terreny estratègicament perillós. “*El Carme era fora muralla, elevat a la dreta de l'Onyar, a uns 150 metres de la porta de la muralla sud, anomenada precisament portal del*

⁷ Narcís CASTELLS, Narcís PUIGDEVALL i Francesc REIXACH, *L'Hospital de Santa Caterina*. op. cit., pàg. 32.

⁸ Lluís BATLLE I PRATS. “Demolición del Hospital Santa Catalina en 1654”, *Revista de Girona*, 74 (1976), pàg. 8.

⁹ Ídem, pàg. 9.

¹⁰ Narcís CASTELLS, Narcís PUIGDEVALL i Francesc REIXACH, *L'Hospital de Santa Caterina*. op. cit., pàg. 48.

Fig. 1. Façana de l'antic Hospital de Santa Caterina, avui edifici de la Generalitat a Girona. Fotografia: Isabel Juan.

Carme".¹¹ Per aquest motiu, l'edifici fou derruït per ordre del General Zúñiga el 1653 per a ser traslladat i construït de nou al bell mig de la ciutat, a la Pujada de Sant Martí, entre 1691 i el 1723, any en què inauguraren la nova església,¹² segons recull la crònica de Gaspar Roig i Jalpí¹³ [figura 2]. Les descripcions que recollim d'aquest cronista contemporani del Convent del Carme ens el descriuen com un temple de construcció gòtica coronat per

¹¹ Joan BUSQUETS, *La Catalunya del barroc vista des de Girona. La crònica de Jeroni De Real (1626-1683) Volum I*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, pàg. 591.

¹² Anna GIRONELLA, *Girona. Convents i monestirs, segles X-XIX*, Girona: Ajuntament de Girona, 2005, pàg. 63-64.

¹³ Joan BUSQUETS, *La Catalunya del barroc op. cit.*, pàg. 590.

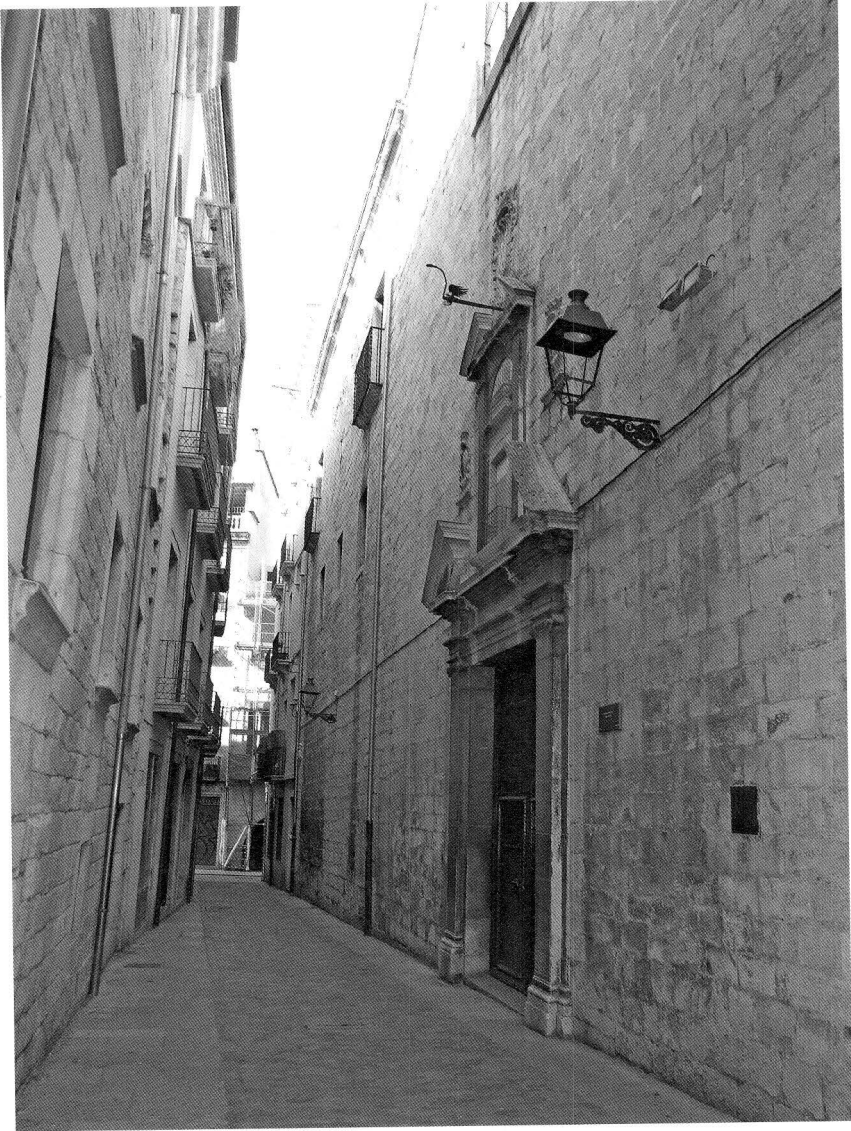

Fig. 2. Vista de la nova església i convent del Carme, construït entre 1691 i 1723. Fotografia: Isabel Juan.

un campanar que destacava de la resta de la ciutat per la seva bellesa. Tot i així, de totes les descripcions que fa Roig i Jalpí d'aquest convent i església, interessa destacar-ne el següent comentari "*Su Iglesia bella, magestuosa,*

consagrada, y alli mismo lo eran algunos de sus altares adornados con muy buenos retablos, y muy bien adornada”,¹⁴ notícia que ressalta les riqueses artístiques que tenien cabuda dins l'edifici. I encara se n'hi afegirien més.

El Consell General de la ciutat de 24 d'octubre de 1655 tractà, entre altres qüestions, sobre el futur d'un retaule molt preuat per la ciutat que havia d'anar a l'església del Convent del Carme, que tal com hem apuntat havia d'ésser derruïda: es tracta del retaule de sant Sebastià, manat construir per complir un vot de Girona en motiu de la pesta de 1650 que assolà la ciutat. La deliberació presentada en aquest consell era referent a la necessitat d'acabar aquest retaule el qual “*esta molt avensat y falta segons entenem poch per perficionar*”¹⁵ i traslladar-lo del lloc original per al qual havia estat concebut, l'església del Carme, a una altra església des d'on iniciar la processó en honor a aquest sant. La resolució que feu el Consell General fou acceptar els costos econòmics que comportessin ambdues decisions però sense concretar l'indret on finalment s'instal·laria. El retaule, havia estat encarregat cinc anys enrere i per diverses vicissituds encara tardaria uns quants més a quedar finalment assentat.

LA PESTA A GIRONA DE 1650 I EL VOT CIUTADÀ

“*Explicit annus infelicissimus 1650, que pestis, fames et bellum grassabantur in Cathalonia*” foren les paraules que escriví un capellà de Lloret, el Doctor Joan Llorenç, quan va cloure el registre de baptismes de la seva parròquia de Lloret de Mar. Aquestes paraules, recollides per Jordi Nadal,¹⁶ testimonien com la guerra i la pesta feren trontollar Girona i la resta de Catalunya; va caure la demografia en picat i el país se submergí en una greu crisi econòmica

¹⁴ Gaspar ROIG I JALPÍ, *Resumen historial de las Grandezas y antigüedades de la Ciudad de Girona*. 1678, pàg. 363.

¹⁵ AMGi, Acords Municipals, 1655. Folis 211-214.

¹⁶ “S'acaba l'infelicíssim any 1650, en el qual la pesta, la fam i la guerra s'estenien per tot Catalunya”. Jordi NADAL, *Història de Catalunya*. Barcelona: Ed. Salvat, 1980, pàg. 59. La pesta bubònica havia fet estralls els anys 1530, 1589-1591 i el 1629-31, però cap d'aquestes plagues s'havia manifestat amb la mateixa virulència. En el cas de la pesta de 1650, la fam i la guerra n'haurien facilitat el contagi.

que també afectà gran part d'Europa al llarg del segle XVII, un segle segons Joan Busquets "d'impostos, de misèria i mort".¹⁷

Segons Nadal, la pesta de 1650 fou una de les sotragades més fortes viscudes al Principat, només comparable a la Pesta Negra de 1348¹⁸. Només a Girona, segons la crònica de Jeroni de Real, falliren aproximadament unes 1.500 persones¹⁹ –quantitat que Josep Clara posa en dubte i rebaixa fins a 1.000 defuncions²⁰–. La pesta no distingia entre edats, classes socials, oficis ni sexe, no perdonava ningú. S'estengué per tot Europa i al Principat arribà des de València a finals dels anys quaranta, es dividí en dos focus: un al sud, per Tortosa i l'altre cap al nord, per Girona, fins arribar a Barcelona el 1651. Segons els autors tot indica, però, que no brotà de nou, sinó que estaríem parlant del mateix fenomen que cuejava des de 1348 i que mai s'hauria acabat d'extingir del tot, fins arribar al seu màxim contagi a mitjan segle XVII, a causa de les guerres, les epidèmies, la manca d'higiene i la pobresa general. L'existència de la malaltia a Girona ja es començà a fer present el 1648: el 5 de maig es creà la "Junta del Morbo", la institució encarregada de dur a terme les accions de prevenció del contagi com tancar accessos, inspeccionar mercaderies i la vigilància de pas per a qui no tingués la pòlissa de sanitat.²¹ No va ser però ben bé fins a la primavera de 1650 que es declarà el contagi a Girona: *"A vint de abril morí lo infermer de l'Hospital, ab dos bonys, y per haverse apagat lo mal a sa amuller y una germana sua y a la dona qui.l cubrí, y la dita a sa nora y eixa en una casa d'en Thomas (...). Digue's també que hauria comprada roba infecta de Tortosa, de algun soldat. Lo set fou que lo principi isqué del dit infermer y en lo Hospital de hon los doctors que.l visitaven, qui eran lo doctor Balthesar Soler y lo doctor Joseph Duran, ab lo chirurgia Anthoni Ribot, donaren intelligència de que era contagi y tenia los senyals de serho, donant-ne rahó als*

¹⁷ Joan BUSQUETS. "Població i societat a la Girona del segle XVII. El testimoni de Jeroni De Real", *Estudi General*, 2 (1982). Per a una visió més general vegeu Xavier TORRES, Miquel PARETS i James S. AMELANG, *Dietari d'un any de pesta: Barcelona 1651*, Vic: Eumo Editorial, 1989.

¹⁸ Josep CLARA. "La pesta de 1650. La desigualtat davant la mort", *Estudi General*, 2 (1982). Pàg. 166-168.

¹⁹ Joan BUSQUETS, *La Catalunya del barroc...* op. cit., pàg. 436

²⁰ Josep CLARA. "La pesta de 1650. La desigualtat..." op. cit.

²¹ Joan BUSQUETS, *La Catalunya del barroc...* op. cit., pàg. 428.

administradors de dit Hospital y après als Jurats, donant uns crèdit, altres no, si bé posaren en una istàntia apart, la infarmera y sa germana (...)"²²

El contagi, per tant, començà a l'antic Hospital de Santa Caterina i, tot i que els metges esmentats per Real afirmaven l'existència de l'epidèmia, els jurats intentaren per totes vies amagar la realitat, donades les circumstàncies econòmiques que podien repercutir en el comerç que venia des de Barcelona. No va ser fins al cap de tres mesos que la ciutat va acceptar el seu infortuni i a partir del 9 d'agost començaren les tasques d'organització per fer front a l'epidèmia. S'habilitaren l'Hospital de Santa Caterina, que es destinà a malalts de contagi, el Convent del Carme per als que no estaven empestats i l'Hospital de la Misericòrdia, convertit en Morberia, el lloc on es destinaven els morbosos o empestats —encara que no va ser suficient i calgué ampliar al convent dels Caputxins i a cases veïnes²³—. L'Hospital de la Misericòrdia, pensat per a nens orfes i vells inaugurat el febrer de 1637, va arribar a donar aixopluc a més de 120 persones.²⁴ Antigament, i fins al 1604, l'edifici havia acollit l'antic Col·legi d'en Beuda, una institució fundada l'any 1398 gràcies al testament del mercader Jaume Beuda, antic cònsol de l'Hospital.²⁵ Aquesta institució, annexa a l'Hospital de Santa Caterina, era un col·legi de gramàtica i filosofia on s'educaven els nens orfes recollits, concretament amb una cabuda per a unes dotze criatures, i on se'ls assegurava un "futur": casaments per a les noies i instrucció per als nois.²⁶

La Morberia va estar en funcionament tot l'any. A finals de novembre va morir la darrera víctima, encara que fins al febrer de 1651 no es donaren per acabades les accions preventives.²⁷ El 8 de desembre de 1650 es tancà oficialment la morberia i se celebrà una processó en honor a la Verge Immaculada "en acció de gràcies per l'acabament del mal" complint el vot que havien professat el 15 d'agost d'aquell any davant l'altar major de la Seu,

²² Joan BUSQUETS, *La Catalunya del barroc...*, Volum II, op. cit., pàg. 247.

²³ Joan BUSQUETS, *La Catalunya del barroc...* Volum II. op. cit., pàg. 430 i ss.

²⁴ Joan BUSQUETS i Antoni SIMON, *Girona al segle XVII*, Girona: Quaderns d'història de Girona. Diputació de Girona i Ajuntament de Girona, 1993. pàg. 39.

²⁵ Miquel BORRELL, *Hospicis i hospitals de pobres*, Girona: Quaderns de la Revista de Girona. Diputació de Girona, 2007, pàg. 28. Vegeu també Rosa M. GIL, *L'assistència sanitària. Dels hospitals medievals al parc hospitalari Martí i Julià*, Girona: Quaderns de la Revista de Girona. Diputació de Girona, 2004.

²⁶ Anna GIRONELLA, *L'hospital Santa Caterina de Girona: un model...* op. cit., pàg. 82.

²⁷ Joan BUSQUETS, "Població i societat a la Girona del segle XVII ..." op. cit., pàg. 97.

a la Immaculada i Sant Francesc de Paula, encara que, segons Josep Clara,²⁸ es feren dos vots més: un a sant Josep i l'altre a santa Clara, amb la promesa de costejar un retaule.²⁹

Les devocions i promeses que es feren a Girona amb motiu d'aquesta terrible pesta no foren un cas aïllat de la resta d'Europa. Els sants eren vistos com a intercessors vàlids enfront de les calamitats. El sentiment de desemparament i la creença que malalties com ara la pesta eren un càstig diví, convencien els feligresos que l'ajuda divina era un remei legítim. Aquesta convicció es traduí en multitud d'encàrrecs votius per aconseguir protecció i remei. Imatges, pintures, retaules o altars en honor al sant invocat, es traduïren en objectes votius que en paraules d'Emile Mâle esdevindrien "*les grans plagues que augmentaren el número de quadres, dels frescos i les estàtues. Miracle de l'art i de la fe!*".³⁰ En el cas de la pesta del segle XVII, aquest sentiment encara pervivia per tot arreu: a Itàlia, s'afirmava que el cel havia castigat amb aquella pesta les revoltes contra la Santa Seu, el pillatge a les esglésies i la profanació de relíquies i que per aquest motiu només els sants podien protegir els homes i apaivagar la còlera divina.³¹

No és estrany, doncs, que el 1650, essent assolat com estava el Principat de Catalunya per la pesta, es recorregué a la intercessió divina. Per tal d'apaivagar el mal, es feren promeses i vots que en molts casos prenién la mateixa forma que abans hem assenyalat, com en el cas del convent de Santa Clara de Girona, per mitjà d'encarregar un retaule. Sense anar més lluny, a Barcelona, el 29 de novembre de 1651, el Consell de Cent encarregà una *Immaculada* i un *Sant Roc* al pintor Joan Arnau, dues obres votives en acció de gràcies per haver atenuat la pesta de Barcelona. Francesc Miralpeix, en el seu article sobre el pintor Joan Arnau, redescobreix *L'entrega de les claus de la ciutat de Barcelona a la Immaculada*, una obra considerada perduda malgrat es conservi en mal estat

²⁸ Josep CLARA. "La pesta de 1650. La desigualtat ..." op. cit., pàg. 167. i Joan BUSQUETS, *La Catalunya del barroc vista... Volum II*. op. cit., pàg. 258.

²⁹ Lluís BATLLE, "Retaule major del monestir de Santa Clara de Girona, obra de Pau Costa", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 1978, pàg. 19-35. L'autor, a més, fa referència a l'article publicat per Enric Claudi Girbal sobre el vot de Girona per la pesta (Enric CLAUDI GIRBAL, "Voto de la ciudad del 2 de abril", *Revista de Gerona*, 8, 1884, pàg. 97-99).

³⁰ Emile MÂLE, *El arte religioso de la Contrarreforma*, Madrid: Ediciones Encuentro, 2001, pàg. 347.

³¹ Emile MÂLE, *El arte religioso de la Contrarreforma...* op. cit., pàg. 347.

a la Catedral de Barcelona. La tela narra l'episodi de l'ofrena de "sis claus de plata de les portes de la ciutat la imatge de la Immaculada Concepció de la capella de la Catedral de Barcelona, un acte celebrat entre el 18 de juliol i el 25 d'agost" pels consellers i el Governador Josep de Margarit. Entregaren a la Immaculada unes claus de ferro mentre es fabricaven les de plata que li serien substituïdes el dia de sant Lluís; la crònica de l'acte diu literalment que feren fer "*un quadro molt gran ab tots los sis consellers d'aquell any i lo senyor governador i lo Consell de Cent ab una Nostra Senyora de la Concepció, que un àngel en nom de la ciutat li presentava les claus de plata*".³²

Tornant a Girona i segons Josep Clara, els testaments dels difunts assenyalen les preferències dels gironins per advocacions com ara la Verge del Carme, la del Roser, sant Francesc de Paula, sant Narcís, santa Caterina o Nostra Senyora de la Mercè. En aquest sentit, Clara analitza que les devocions d'aquests gironins anaven dirigides a sants que ja tenien altars erigits a la ciutat, i destaca que el culte a la Verge del Carme era molt més freqüent que la devoció envers el patró de la ciutat, sant Narcís, per exemple.³³ El mateix autor assenyalava que de totes aquestes advocacions "(...) no hi trobem al·lusió a sant Roc o a sant Sebastià, que són considerats per alguns autors com a especialment invocats en cas de pesta".³⁴ Com veurem més endavant, aquesta informació s'haurà de matisar.

Abans, però, cal fer una incursió a la iconografia general d'aquests dos sants. És prou sabut que tant sant Roc com sant Sebastià, eren dos sants invocats contra pestes i malures, igualment que sant Adrià i sant Antoni, tot i que els dos primers gaudiren de més ressò popular.³⁵ El primer va néixer a mitjan segle XIV, encara que la seva advocació no s'inicià fins al segle XVI; el trobem representat amb l'hàbit de peregrí acompanyat d'un gos, tot mostrant les nafres causades per la pesta. Sant Sebastià, en canvi, nasqué el segle III a la Gàl·lia (Narbona). Era soldat i quan professà la seva fe cristiana fou martiritzat per mandat de l'Emperador Diocleciana. El text medieval de *La Llegendà Àurea*

³² Francesc MIRALPEIX, "Addenda a la biografia i l'obra del pintor Joan Arnau Moret (1603-1693)", *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi* (2009), 22, pàg. 23.

³³ Josep CLARA, "La pesta de 1650. La desigualtat ..." op. cit., pàg. 176.

³⁴ Ídem.

³⁵ Emile MÂLE, *L'art religieux de la fin du Moyen Âge en France: étude sur l'iconographie du Moyen Âge et sur ses sources d'inspiration*, Paris: Colin, 1995, pàg.190.

de Iacoppo de la VoráGINE precisa els seus martiris i la decapitació que li causà la mort, a més dels miracles que se li reconegueren. És descrit com a sant taumatúrgic i protector de pestes i malalties infeccioses. Segons De la VoráGINE, sant Ambrós digué “*Oh, Senyor adorable! La sang del teu sant màrtir Sebastià va ser vessada per dos motius: perquè va confessar el teu nom, i per donar ocasió a que es manifestés el teu poder miraculós. Per això, mitjançant el testimoni del martiri d'aquest sant i per la seva intercessió, converteixes la nostra debilitat en força, ens fas creure en la virtut i atorgues la salut als malalts*”.³⁶ A sant Sebastià el trobem representat iconogràficament o bé amb l'hàbit de soldat, fent honor a la seva condició de militar romà, o bé a partir del segle XV, nu i patint martiri lligat en una columna o en un arbre i amb les sagetes clavades al seu cos. Pel que fa a les seves accions miraculoses, probablement la tradició de l'extensió del seu culte prové, com diuen les Gestes dels Longobards, en temps del rei Gumbert, quan es va estendre per tot Itàlia la pesta, amb un grau de virulència tan gran que fins que no s'erigís un altar en honor a sant Sebastià a la ciutat de Pavia, la malvestat no cessaria. Un cop fou erigit l'altar la malaltia va finir miraculosament i de Roma fins a Pavia traslladaren les relíquies del sant.³⁷

De tota manera, malgrat que en els testaments dels difunts per causa de pesta citats per Josep Clara no es faci al·lusió als sants taumatúrgics medievals per excel·lència, potser perquè sempre havien estat presents en l'imaginari col·lectiu i només recorreguts en situacions d'extrema necessitat, sí que

³⁶ Iacoppo DE LA VORÁGINE. *La Leyenda Áurea. Volum I*. Alianza Editorial: Madrid, 1996. Pàg. 111-116.

³⁷ Però quin era el motiu de l'analogia entre aquest sant i la protecció de la pesta? Segons Emile Mâle, sant Sebastià era el protector natural de les epidèmies “quan esclataren les grans pestes del segle XIV, era a sant Sebastià a qui s'invocava” i la protecció de Roma el 680 contra la pesta i la intervenció divina que hi va tenir es va interpretar com una protecció del mal que queia talment com sagetes, castigant la humanitat pels seus pecats. Emile MÂLE, *L'art religieux de la fin du Moyen Âge en France...* op. cit., pàg. 188. En aquest cas, també Louis Reau (Louis REAU, *Iconografía del arte cristiano, T.2. Iconografía de los santos*, Barcelona: Serbal, 1995-2000, pàg. 1190) dóna la resposta a aquesta advocació per mitjà de dues explicacions: la primera, que després d'una molt antiga creença, el poble representava la pesta com una sageta divina que provenia d'un Déu irritat, cas que trobem representat a la Iliada; la segona, interpretada pels jueus en el salm 7,13 també fa referència al càstig diví amb què Jahvé castigà el seu poble, igual que Job, que cobert d'úlceres, creu que les fletxes del Totpoderós l'han traspassat.

vertaderament existí un encàrrec dedicat en aquest cas a sant Sebastià, un encàrrec important dut a terme per la pròpia ciutat de Girona: un retaule votiu encarregat l'any de la pesta, al 1650 i en honor a sant Sebastià.

Efectivament, el Consell General de la ciutat de Girona, convocat el dia 7 de juliol de 1650 i format pels Jurats i el Consell General, analitzaven com eradicar el mal de la pesta: *“Lo medi mes efficas y la mes cordial medicina ques pot pendre y aplicar per la curacio de las corrents malalties ab que la Divina Magestat de Deu Senyor nostre, de nostres pecats offes justament nos castiga y lo modo mes al proposit y remey mes poderos ques pot trobar per atallar que no passen avant es implorar ab tot effecte, lo divino y soberano favor, valentse de la poderosa intercessió de María Santíssima y dels gloriosos Sants del Paradís”*.³⁸ Implorar l'ajuda divina comportava demanar perdó per les faltes comeses i calia, per tant, buscar la fórmula per apaivagar la desgràcia. En aquest cas, la solució fou la de recollir una antiga tradició: una processó en honor a sant Sebastià que de temps ençà s'havia fet a Girona i que els membres del Consell no amaguen en afirmar que de tant antiga com era, havia calgut fer recerca per conèixer els inicis d'aquella tradició i quin fou el motiu per el qual es començà aquesta advocació: *“De temps immemorial o, alomenos de molts anys estpart se fa quiscun any lo die, o festa del Gloríe e invict Martyr Sant Sebastià des de la Cathedral ala Isglesia de nora Senyora dle Carme una solemne Professo y en dita Isglesia se celebra un solemne ofici ab sermo en alabansa de las heroicas virtuts de dit invicto Martyr ab assistentia del Molt Illustre Capítol y dels Jurats de aquesta Ciutat: Havem feta [?] diligencia curiosa investigacio per trobar de front aquesta tant santa com lloable devoció tingue lo principi y la causa dell y sols havem pogut alcansar per traditio, que sonch per alguns miraculos favor, que per medi de dit Sant alcansá aquesta Ciutat de la Poderosa ma en alguna calamitosa desditza de pestilents desganas, abques trobava oprimida”*.³⁹

Tot indica que de molt antic ja existia una processó, probablement d'origen medieval, en honor al sant que es dirigia de la Catedral al convent del Carme, aleshores situat extramurs. Estaríem parlant d'una intercessió divina sobre algun fet ocorregut durant la pesta del segle XIV o potser fins i tot anterior? La qüestió és que el Consell decidí no només recuperar aquesta

³⁸ AMGi, Acords Municipals 1650, folis 154-159.

³⁹ Ídem.

processó, sinó mantenir-la i dignificar-la, i el més important: optà per refer el retaule dedicat al sant: “*De la manera que vuy per occasió destas malignas nos troba affligits y desconsolats lo quens ha donat occasió de advertir, que seria molt al proposit posar per intercessor en esta afflicció per alcansar de sa Divina Magestat lo cumpliment de consuelo que desitjam a dit Gloriós Martyr Sant Sebastià y attés que lo retaule de la Capella en que dita Isglesia del Carme es dit sant venerat es tant vell y de poca ostentacio com se veu faria la ciutat ferlo fer nou, o, altrament fer alguna altre de mostracio de devoció abque se augmentaria la del Poble y dit sant restaria mes devotament mes visitat y abmolt mes veneratio de la que vuy si te*”.⁴⁰ El consell en la seva *deliberació* decideix aprovar aquesta demanda “*lo mes prest ques puga se fassa fer tot nou lo retaule del Gloriós Sant Sebastià en la sua capella que te en la isglesia del Carme (...)*”,⁴¹ segons aprovació per part dels senyors jurats i adjunts del Morbo.

EL RETAULE DE SANT SEBASTIÀ DE JOSEP TRAMULLES: EL CONTRACTE I LES VICISSITUDS DE LA SEVA EXECUCIÓ I EMPLAÇAMENT.

No va ser fins dos anys més tard de la decisió que es concretà l'encàrrec del nou retaule de Sant Sebastià. En el Consell General del 2 de març de 1652 es debaté sobre la necessitat de recuperar el vot i complir una promesa de “*materia tant delicada*”.⁴² L'empresa no es presentava gens fàcil. Jurats i membres de la Comissió del Retaule, creada en el seu moment per tal de dirigir l'encàrrec i vetllar pel compliment del vot, veien poc probable refer l'obra a causa del mal moment econòmic que passava la ciutat. En vista d'aquesta contrarietat, no dubtaren a presentar la qüestió al Virrei, el Duc de Cardona, per tal que deliberés, entre altres qüestions, la necessitat de tirar el vot endavant. Dit amb paraules textuais dels jurats “*y com aquesta*

⁴⁰ Ídem.

⁴¹ Ídem. En el mateix text de la “*Deliberació*” tot confirmant l'encàrrec d'aquest retaule i la voluntat de conservar la festa d'aquest sant, es refereixi a sant Francesc de Paula en dues ocasions. En desconeixem el motiu, però tot fa pensar que tindria a veure amb el vot ciutadà del 2 d'abril (Enric CLAUDI GIRBAL, “*Voto de la ciudad...*”, op. cit.), ja que la mateixa referència a sant Francesc també la trobem a ACG, RC 1647-1651, folis 404-405 i al ACG, Repertori Alfabètic, c. 1734 a la veu “*Contagi*”, en què es parla de l'encàrrec del retaule de Sant Sebastià.

⁴² AMGi, Acords Municipals 1652, folis 95-99.

materia sie tant delicada, com iust i fossos complirla, ho representam, a V^a S^a per nostre descarrech y perque lo dilatasse no sia per culpa nostra a fi ques delibere lo que aparega de major convenientia".⁴³ En aquesta ocasió, es pot copsar un cert neguit i desconcert per part dels jurats i de la comissió en reconèixer que ja feia dos anys de la promesa i que no s'havia dut a terme. Però també d'impotència en veure els pocs recursos econòmics, per la qual cosa decidiren traspasar la decisió al Duc. Aquest, però, no posà traves a l'hora de buscar els diners per pagar el vot ciutadà i demanà que es recaptessin del mateix lloc d'on s'extreien per pagar les despeses ocasionades per la guerra.⁴⁴

La voluntat de complir el vot implorat i qui sap si el desesper de tenir una promesa sense complir, donà els seus fruits. La decisió d'extreure diners per al pagament i compliment del vot finalment es començà a realitzar l'1 de juliol de 1652. Aquell dia es firmà la "*Capitulació del rataula de Sant Sebastià fahedor en la capella y altar de dit sant del monestir de nostra sra del Carme de la present ciutat entre los molt ilustres senyors Jurats y Comissaris baix escrits de una y Joseph Tramulles escultor de Barcelona de part altre*".⁴⁵ El contracte entre els jurats comissaris de l'encàrrec i l'escultor barceloní, un dels més reputats de la retaulística catalana dels anys centrals del segle XVII, posava de manifest la ferma voluntat de realitzar finalment el retaule; però no pas com una simple promesa i prou, sinó amb la intenció de dur a terme una obra d'envergadura, que posés davant de la societat gironina, però també davant de Déu, l'agraïment per via d'una obra majestuosa. Una obra que aniria ubicada a la capella del mateix sant que hi havia al Convent del Carme, situada al costat mateix de la sagristia.

El document en qüestió és prou descriptiu i detalla totes les particularitats que havia de complir el retaule. L'encàrrec es duria a terme segons la traça que el mateix Tramulles "*te feta ab dos pensaments diferents*",⁴⁶ seguint la pràctica de l'època de dividir en dues meitats el dibuix. A l'esbós s'hi presentaria un retaule adequat a l'arquitectura de la capella, que hem de pensar més aviat estreta i d'arquitectura ogival, pròpia d'un edifici construït segons el sistema gòtic. Segons el contracte, Tramulles també va presentar una segona traça

⁴³ Ídem.

⁴⁴ Ídem.

⁴⁵ AMGi, Acords Municipals 1652, folis 253-255.

⁴⁶ Ídem.

amb dues propostes per al tauló principal, a partir de les quals els comissaris haurien d'elegir l'episodi principal dedicat a sant Sebastià. El retaule es dividia en tres cossos: un primer cos conformat per un poderós pedestal de pedra; un segon cos amb el tauló de sant Sebastià i un tercer com a coronament. El pedestal havia de ser de sis pams d'altura i ostentar en els enfronts els escuts de la ciutat a cada banda. Damunt del pedestal s'hi elevava el cos principal. Al centre, a la manera d'una *pala* italiana, per bé que escultura, hi havia un alt relleu amb la representació del martiri de sant Sebastià. A cada costat del tauló, ribetejat per un marc i per estípits, habituals en el repertori ornamental de Josep Tramulles, hi anaven dues agrupacions de tres columnes entorxades per banda amb contrapilastres projectades al fons –els fusts de les columnes segurament eren amb estries en espiral i no pas salomòniques–, que deuriem atorgar-li un emmarcament potent i vistós. Entre els daus (o pedestals) de les columnes s'hi havien d'inserir dues escenes de l'hagiografia del sant, que de ben segur completaven la iconografia i que no deuriem allunyar-se gaire d'una tipologia semblant als plafons que va fer aquest escultor per al retaule de Santes Creus, dut a terme pel mateix escultor, tal com veurem més endavant. La traça presentada –o la meitat d'una de les dues propostes– incloïa un sant Roc, però els comissaris, potser per evitar la insistència en un sant taumatúrgic, volgueren uns minyons sostenint unes tiges –segurament palmes de martiri–, juntament amb un Sant Hipòlit que aniria al centre.⁴⁷ Aquests minyons havien de reposar damunt la cornisa que separava els dos

⁴⁷ José I. PADILLA, Josep M. VILA, Xavier AQUILLUÉ, *Ceràmica medieval i postmedieval: circuits productius i seqüències culturals*, Barcelona: Universitat de Barcelona, 1998, pàg. 226. Els autors esmenten l'existència a Girona de la Confraria dels Ollers, Escudellers i Ceramistes constituïda l'any 1561 i que tenia com a patrons sant Hipòlit i sant Sebastià, establerta just al carrer de Canaders. Sant Hipòlit, segons Josep Gibert (Josep GIBERT *Girona, petita història de la ciutat i de les seves tradicions i el seu folklore*, Barcelona: Tallers gràfics de C.N. Gisbert, 1946) era el patró dels ollers i terrissaires i a Girona el gremi celebrava les seves misses al convent del Carme, on tenien la Confraria. Pàg. 211-212. Sobre aquest aspecte, podem assenyalar dos documents localitzats als Manuals d'Acords (AMGi, Manuals d'Acords, 1679, f. 282v-283 i AMGi, Manuals d'Acords, 1694, folis 77v-78) els quals recullen deliberacions de la Confraria dels Ollers i citen els dos sants patrons, Hipòlit i Sebastià, així com el monestir del Carme com a seu. Si analitzem aquest fet degudament, ens adonem que ambdós sants són els mateixos que trobem representats en el retaule de Sant Sebastià per indicació dels Jurats i Comissaris, en substitució del Sant Roc, que apareixia primer a la traça de Josep Tramulles i que fou substituït per un Sant Hipòlit. És per aquest motiu que seria lògic pensar que potser la Confraria va tenir algun aspecte a veure amb l'encàrrec del retaule? Malauradament no hem localitzat cap font que argumenti aquesta hipòtesi.

cossos, al centre de la qual se superposaria un frontispici (potser bipartit). A banda i banda del frontispici, recorrent la cornisa, hi havia una balustrada. El contracte reflecteix la voluntat dels Comissaris que l'escena central del retaule –recordem que era un vot!– fos ben llúida: el “(...) *quadro amb la figura de sant Sebastià (...) fabricat de art de esculptura (...) ters relleu*” feia catorze pams d'altura per quinze d'amplada d'un total de divuit que mesurava la totalitat del primer cos –sumats als sis del pedestal, confegien una obra que ocupava de dalt a baix la capella–.⁴⁸ Als extrems, com era habitual, s'hi afegiren les polseres. Sens dubte, la tipologia del retaule proposat per Tramulles era arriscada i trencadora: substituïa l'estructura reticular habitual dels retaules de la centúria per una única escena que acaparava l'atenció del devot i s'avançava a la tipologia de retaules més tardans –els de Pau Costa, per exemple, però sobretot el retaule de l'església dels beneficiats de Sant Lluch de Jacint Morató– que posaran l'accent i donaran protagonisme a l'escena central habitada pel sant o la santa titulars [figura 3].

Un cop definida l'estructura i la forma que havia de tenir el retaule, la Capitulació defineix les claus contractuals entre els jurats i l'escultor Josep Tramulles. Entre altres coses, es concreta a qui anaven dirigides les despeses del material emprat per a la tasca: la fusta, els claus i l'aiguacuit anirien a càrrec del mateix escultor i no dels comissaris i jurats, però en el cas suposat que, un cop acabada l'obra, en aquests els semblés adient engrandir-la o enriquir-la, les despeses llavors anirien a càrrec de la ciutat. La capitulació també deixa molt clar els terminis d'execució de què disposava l'escultor, que hauria de tenir “*fet i acabat a tota perfecció y assentat en son lloch tot lo dit retaule en la forma que alt esta dit a sos gastos per de assis un any i sis mesos de lo die present*” un any i mig d'execució per al retaule “*y en particular tenir acabat y assentat en son lloch lo quadro gran lper de assí a primer dies del mes de dezembre propvinent*”. En aquest cas, la ciutat es comprometia a pagar a l'escultor Josep Tramulles la quantitat de mil dues-centes lliures barceloneses, una quantitat gens menyspreable si tenim en compte altres encàrrecs contemporanis de l'època. Els pagaments s'anirien fent a mesura que Tramulles avancés l'encàrrec i conforme hi anés treballant.⁴⁹ Pel que fa aquests pagaments,

⁴⁸ Ídem.

⁴⁹ Ídem.

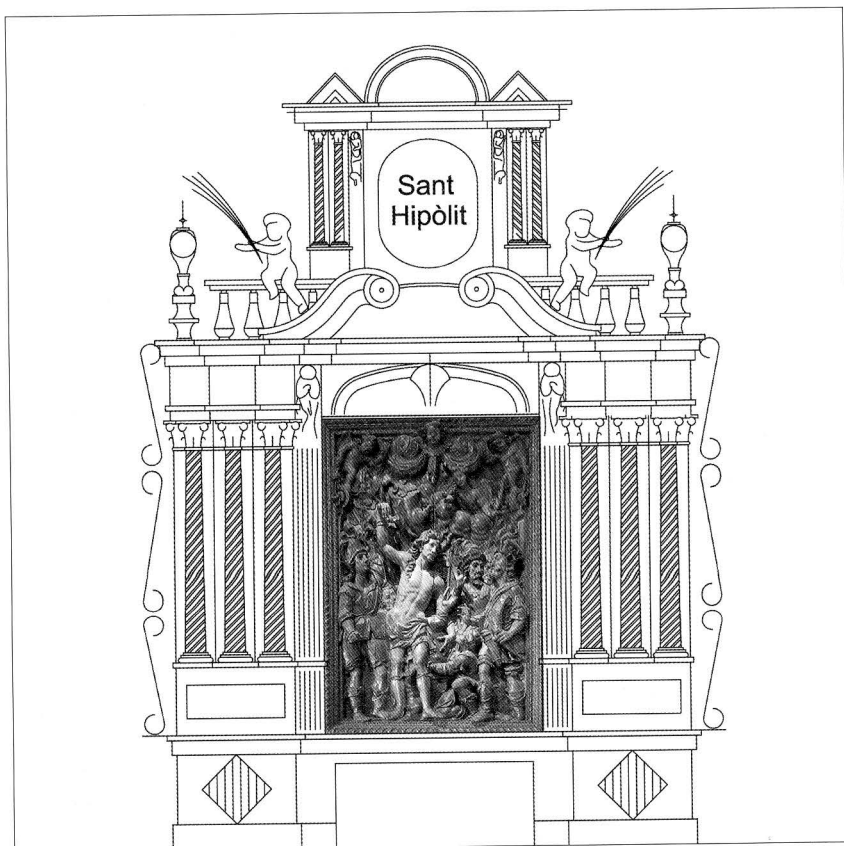

Fig. 3: Reconstrucció del Retaule de Sant Sebastià de Josep Tramulles (1652). Autor: Carles Vaquero.

segons les fonts documentals localitzades fins al moment, el mateix any rebé tres pagaments entre setembre i desembre per valor de dues-centes seixanta lliures, un de quaranta-cinc per pagar la fusta⁵⁰ i dos pagaments per valor de dues-centes quinze lliures per estar treballant en el retaule.⁵¹ L'any següent, Tramulles rebé pagaments fets des del Clavari i la Taula de Canvis: un el gener de 1653, per un total de cent trenta lliures i al febrer i març un total de dues-centes lliures més.⁵² Una capitulació amb data 12 de maig,

⁵⁰ Ídem.

⁵¹ Ídem.

⁵² AMGi, Acords Municipals 1653, folis 23-23v; foli 24v; foli 41v; foli 82v.

reordena tota una sèrie de pagaments que mancaven per fer i que els senyors jurats i comissaris del retaule s'havien de comprometre a fer de la següent manera: dues-centes seixanta-cinc lliures a compliment del que restava per pagar i que es pagarien en primer terme les seixanta-cinc lliures i les dues-centes restants en pagaments de cinquanta lliures quinzenals, entre el mes de juny i juliol, a excepció de les cinquanta restants que es pagarien un cop el retaule fos acabat –data en què Tramulles es compromet a tenir-lo enllestit, segons aquesta capitulació, el 25 de juliol d'aquell any– sota pena de certs compromisos que es descriuen en la capitulació.⁵³ Els pagaments, però, continuen: seixanta-cinc lliures a data 12 de maig en concepte del *remato y acabament del retaule*,⁵⁴ tal com es descriuen en la capitulació; cent lliures més el mes de juny, al setembre vint-i-cinc i, finalment, el mes de desembre vint-i-cinc més, aquestes darreres en concepte del treball que va realitzant en el retaule. El darrer pagament que trobarem esmentat serà durant el gener de 1654, de vint-i-cinc lliures. Tots aquests pagaments testimonien que Josep Tramulles hauria estat treballant en el retaule durant més d'un any i mig.

D'altra banda, la lectura entre línies de la capitulació demostra que els Comissaris coneixien bé l'obra de Josep Tramulles, ja que en un moment de la Capitulació se li recalca que les pilastres del retaule, tres per banda, havien d'anar entre columna i columna i de la mateixa categoria que les d'un altre encàrrec: el retaule del Roser per al Convent de Sant Domènec de Girona del mateix Tramulles. Aquesta notícia, inèdita fins al moment, revela la particularitat que Tramulles no només hauria treballat a Girona en la construcció del retaule de Sant Sebastià, sinó que ja treballava a Girona força temps enrere, fins i tot abans que fos contractat per a la realització del retaule del Carme. Josep Tramulles, sens dubte, ja era un escultor de renom amb un treball i una experiència reconegudes a la ciutat. La notícia ens revela on va romandre l'escultor durant un període d'almenys tres anys, entre 1651 fins al 1654, i que coincideix amb el retorn a la terra d'on era originari el seu pare, el també escultor Antoni Tramulles.

D'aquest retaule del Roser, malauradament, no en conservem res més que la descripció que en féu Gaietà Barraquer a *Las casas de*

⁵³ Ídem.

⁵⁴ AMGi, Acords Municipals 1653, 137v-138.

religiosos. El convent, avui seu de la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona, fou desamortitzat i ocupat com a caserna militar. L'església, avui reconvertida en Aula Magna, ha tingut diverses funcions. Pendent d'una restauració, els ulls del visitant poden distingir dues capelles de construcció barroca d'entre un conjunt marcadament d'estil gòtic. Aquestes capelles barroques, una dedicada al beat Dalmau Moner i l'altra al Roser, gaudiren de decoració moble i ornamental important, malgrat que no se n'hagi conservat cap vestigi. En el cas de la capella del Roser, de planta de creu grega, es va començar a construir a mitjan segle XVI i fou beneïda pel bisbe Onofre Reart el 1613.⁵⁵ Segons el testimoni de Roig i Jalpí, la capella era molt rica en ornaments "(...) *Y es maravilloso edificio la Capilla del Rosario. Es consagrado, y son lo también algunos de sus Altares. Su sacristia es riquissima pieza, donde para adorno de los Altares, è Iglesia, y para la ostentosa celebración de los Divinos Oficiosa y con abundancia de capas, casullas, dalmaticas, y frontales de brocado, (...)*".⁵⁶ El monumental retaule el descriví Barraquer: "*Su orden arquitectónico es el greco-romano, pues además de la mesa, gradas y sagrario de la exposición de orden compuesto, consta de un gran nicho en el piso alto, un par de columnas del mismo genero compuesto á cada lado, por sobre de las cuales corre una ancha cornisa con dentillones. Termina en alto por medio de un frontón triangular muy rebajado, sobre de cuyo centro se asienta la Santísima Trinidad en medio de un sol o radios. La planta del retablo describe una curva cóncava en su parte delantera. Todo está pulcramente barnizado y dorado*".⁵⁷ Segons Joan Bosch i Francesc Miralpeix, aquest retaule es correspondria al cambril de la capella i el lloc on es venerava la imatge de la Verge del Roser, amb una cripta terraplenada el 1847.⁵⁸ Estaria format pels habituals quinze relleus, corresponents als quinze misteris del Roser. La notícia sobre Tramulles no aclareix si aquest retaule va supplantar o senzillament va agregar l'antic retaule del 1500 executat

⁵⁵ Joan BOSCH i Francesc MIRALPEIX, *El convent de Sant Domènec a l'època moderna*. Universitat de Girona (en premsa), pàg. 8.

⁵⁶ Gaspar ROIG I JALPÍ, *Resumen historial de las Grandezas ...* op. cit., pàg. 354.

⁵⁷ Gaietà BARRAQUER, *Las casas de religiosos en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*. Volum II. Barcelona, 1906, pàg.69.

⁵⁸ Joan BOSCH i Francesc MIRALPEIX, *El convent de Sant Domènec...* op. cit., pàg. 10.

per Aine Bru.⁵⁹ Gaietà Barraquer diu que el retaule del Roser, juntament amb tres més, fou traslladat a l'església del Mercadal, que sucumbí el 1936 amb tot el parament moble. Sortosament, a l'Arxiu d'Imatges de l'Ajuntament de Girona (CRDI) s'hi conserva una imatge corresponent a la Verge del Roser que havia presidit el presbiteri de l'església de Santa Susanna del Mercadal fins que va desaparèixer [figura 4]. La imatge mostra una Verge coronada i amb el cabell recollit que porta el nen Jesús als braços, també amb nimbe. Tots dos porten un rosari, símbol iconogràfic inequívoc de l'advocació al Roser. L'escultura és una peça prou rellevant per no passar desapercebuda. Les fesomies, sobretot la del Nen Jesús, té uns trets estilístics que recorden l'obra de l'escultor Josep Tramulles: ens referim sobretot al tractament del cabell, del qual en destaquen aquests rínxols gruixuts pentinats cap enrere o també en la cara rodona i les celles arquejades, trets visibles en altres obres de Josep Tramulles com ara el retaule de Tiana i el de la Geltrú. Però també en el modelat de les robes, de profunds i amplis plects o el tractament dúctil de gran plasticitat, com són els cabells i les celles de la mare i l'Infant, el *contraposto* del nen Jesús i aquestes cares flexibles i malleables. Aquesta escultura original avui dia no es conserva, però estem segurs que es tracta de l'original provinent de Sant Domènec. Avui a l'església del Mercadal n'existeix una còpia moderna que intenta recuperar l'essència de l'antiga, la Verge i l'Infant portant el roser i acompanyats per Santa Caterina de Siena i Sant Domènec. Aquest fet fins i tot denotaria l'estima popular que podria haver generat la imatge i la seva sentida pèrdua fins al punt de reproduir-la de nou. En aquest efecte, si ajuntem el testimoni escrit de Barraquer i la notícia inèdita dels Manuals d'Acords de 1652 i la sumem al fet que la imatge de la verge del Mercadal conté uns trets clarament tramullescos, podem deduir que, sens dubte, la Verge del Roser, de la qual en conservem una imatge, podria correspondre's a la talla principal del retaule del Roser del Convent dels Dominics i, per extensió, a una peça de gran qualitat fins ara inèdita en el catàleg de Josep Tramulles. No tot es va perdre, però. Com veurem més endavant, el gran tauló central amb el relleu de Sant Sebastià ha arribat fins a nosaltres i s'ha d'identificar amb el gran plafó

⁵⁹ Joan BOSCH i Francesc MIRALPEIX, *El convent de Sant Domènec...* op. cit., pàg. 16.

Fig. 4: Imatge de la Verge del Roser del Mercadal. Fotografia: Ajuntament de Girona. CRDI (Valentí Fargnoli Iannetta).

del Museu d'Art de Girona, considerat fins ara anònim. Abans val la pena recuperar algunes notícies biogràfiques relacionades amb l'escultor.

Josep Tramulles no era de Girona, sinó de Vilafranca del Penedès, a diferència del seu pare. Antoni Tramulles, també escultor, va néixer a Girona⁶⁰ i es traslladà a Vilafranca, on es casà al 1602. Un any més tard, el 1603, va néixer Josep i Llätzer, el seu germà, el 1605. Juntament amb el pare i els nebots, els Tramulles formarien una de les famílies d'escultors més rellevants de l'art català del sis-cents. De Josep Tramulles, però, en conservem poca obra. Documentat com a escultor a partir de 1629, segons Joaquim Vicente –que ha estudiat la seva obra– trobem referències com a escultor en l'execució del retaule de Sant Miquel de Mont-roig,⁶¹ Entre 1635 i 1637 a Santa Coloma de Queralt amb el retaule de Santa Maria,⁶² documentat també per Vicente. Segons la documentació, sembla ser que el taller familiar, amb el germà Llätzer, el pare Antoni i el propi Josep s'unirien de nou per treballar en la magna obra del retaule de Valls,⁶³ que quedà interrompuda el 1641. Josep es traslladà a treballar a Barcelona. És en aquest moment que, segons Vicente,⁶⁴ Josep Tramulles duria a terme la majoria dels seus encàrrecs més importants i que ens han arribat fins avui dia: el retaule de Santa Maria de la Geltrú (1645-1655), el retaule del Roser de Sant Cebrià de Tiana (1645-1655) documentat per Dolors Bocanegra⁶⁵ i, finalment, el retaule de Santes Creus

⁶⁰ Mercè VIDAL, "L'escultor Antoni Tramulles (c. 1570-1640)", *El barroc català. Actes de les jornades celebrades a Girona els dies 17, 18 i 19 de desembre de 1987*, Barcelona: Quaderns Crema, 1989.

⁶¹ Joaquim VICENTE, "L'escultor Josep Tramulles a Santa Coloma de Queralt", *Recull, Baixa Segarra (Associació Cultural Baixa Segarra)*, núm. 4, 1996, pàg. 191-206.

⁶² Joaquim VICENTE, "L'escultor Josep Tramulles ..." op. cit.

⁶³ César MARTINELL, *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya. Vol. I. Els primers precedents. El primer barroc (1600-1670)*, Vol. X de Monumenta Cataloniae, Barcelona: Alpha, 1959, pàg. 68-69. L'autor assenyala que Agustí Pujol hauria treballat en la primera fase del retaule de Valls, almenys en la construcció de les cariàtides del basament. El 1639 els germans Llätzer i Josep Tramulles contracten l'obra per un preu de 2.500 lliures, un preu molt elevat només justificat per la magnificència i dificultat de l'obra. Malauradament, aquest retaule no ens ha arribat avui dia.

⁶⁴ Joaquim VICENTE, "Sant Pere Apòstol" dins *Alba Daurada. L'art del retaule a Catalunya* (comissari Joan Bosch), catàleg de l'exposició celebrada al Museu d'Art de Girona, 15 de juliol – 10 de desembre de 2006. Generalitat de Catalunya: Departament de Cultura, Museu d'Art de Girona, 2006, pàg. 172-176.

⁶⁵ Dolors BOCANEGRA, "El retaule barroc de Sant Cebrià de Tiana", *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 57, 1997, pàg. 29-45.

(1647-1651) per acabar un altre cop a Valls, on finalment acabaria el retaule del cenobi cistercenc.⁶⁶ Tot sembla indicar que Josep Tramulles treballava alhora en diversos retaules: tant el de Tiana com el de la Geltrú o, fins i tot, el de Santes Creus coincideixen en el temps, un fet que en l'època tampoc era gens excepcional si tenim en compte els treballs dels tallers. Del seu germà Llätzer, en canvi, conservem molta més obra, ja que treballà gran part de la seva vida a Perpinyà, Arles i Cotlliure, lluny dels desastres que tocaria patir al patrimoni moble català.⁶⁷

Pel que fa al retaule de Santes Creus de Josep Tramulles hi ha dos aspectes a destacar. El primer, una demanda que féu el mateix pare Abad en demanar que part del retaule fos "*Repartit ab dos mòduls així pedestal com cornisa y columnes, bé y conforme ensenya Vinyoles (...)*"⁶⁸, una apreciació que ens demostra que Tramulles, com la majoria d'escultors i arquitectes contemporanis seus, era coneixedor dels models vigolescos. El segon, una innovació que fa notar César Martinell i que sempre més ha acompanyat les consideracions sobre l'escultor, marcada per part del monestir contractant, que significava desfer la visió de retícula renaixentista que fins al moment havia dominat en l'arquitectura de retaules, per una composició més arriscada en què la figura central traspasés els límits del cos, desfés l'harmonia quadricular i incrementés una perspectiva més efectista i escenogràfica que corprengués els fidels, encetant l'anomenada tercera fase dels retaules.⁶⁹ L'estil i l'obra de Josep Tramulles ha estat revisat per diversos autors, des del ja citat César Martinell a Josep F. Ràfols, passant per Joaquim Vicente, Dolors Bocanegra i darrerament Joan Bosch en la seva monografia sobre l'escultor català Agustí Pujol. Segons Bosch, Josep Tramulles assumí el mestratge de Pujol a través de l'estudi del retaule del Roser de la Catedral de Barcelona, una obra en què Antoni Tramulles, el seu pare, havia col·laborat.⁷⁰

⁶⁶ Joaquim VICENTE, "El contracte del retaule major del monestir de Santes Creus", *Butlletí de l'Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus*, XIX, 2002, pàg.7-24.

⁶⁷ Eugene CORTADE, *Retables baroques du Roussillon...* op. cit., pàg. 91-108.

⁶⁸ Joaquim VICENTE, "El contracte del retaule major ..." op. cit., pàg. 16.

⁶⁹ César MARTINELL, *Arquitectura i escultura barroques ...* op. cit., pàg. 110-112.

⁷⁰ Joan BOSCH, *Agustí Pujol. La culminació de l'escultura renaixentista a Catalunya*, Barcelona: Edicions Universitat de Barcelona. Memoria Artium, 2009, pàg. 159, 303 i 327.

El que fins ara la historiografia desconeixia sobre Josep Tramulles, però, és que treballà també a la ciutat de Girona. Una notícia inèdita que ens demostra, a més, que treballava simultàniament en tres retaules: el retaule de Santa Maria de la Geltrú (1645-1655), el retaule del Roser de Sant Cebrià de Tiana (1645-1655) i el de Sant Sebastià de Girona –i segurament quatre si hi sumem el retaule abans esmentat del Roser del Convent dels Dominics–. La Verge del Roser, abans esmentada i analitzada com a escultura exempta, no ens ha arribat avui dia. Podria, però, no ser el cas d'una part important del retaule de Sant Sebastià. Anem a veure per què.

Val la pena assenyalar que Josep Tramulles, a partir del primer pagament del retaule de Sant Sebastià, ja és considerat “ciudadà de Girona”. Vol dir aquest aclariment que Tramulles s'hauria agremiat al gremi de fusters i escultors de Girona i que, fins i tot, residia a la ciutat?

Tal com anunciàvem més amunt, al Museu d'Art de Girona, hi ha un grup escultòric que presenta el *Martiri de sant Sebastià* [figura 5]. És un alt relleu presentat en forma de tauló. No se'n sap l'autor ni se'n tenen dades de l'origen ni tampoc una data aproximada de la seva execució. Si el tema ja ens alerta de la relació iconogràfica, la composició, l'estil dels personatges i els blens dels cabells, etc., delaten clarament la mà del mestre Josep Tramulles al darrere. Aquests trets tan característics del seu estil es poden posar en relació amb el Sant Pere de les portes del basament del retaule de Santes Creus, on trobem una figura amb un intens *stiacciato*, expressivament modelat, que recorda els soldats del tauló de Sant Sebastià de Girona. De la mateixa manera observem trets afins entre les mans grosses i amples, la postura del cos, forçada però buscant moviment dins l'estatisme. És més, pel que fa a la composició de la peça en forma de tauló, les dimensions i la temàtica poden ser arguments de pes que avalin aquesta hipòtesi. Fixem-nos en les definicions dels documents consultats fins ara: la majoria d'aquests textos descriuen la peça principal del retaule com “lo quadro”, “lo taulo” i “tres parts del cos per una de fora” tal com ho manaven el comissaris, sobresortint de la base com una escultura exempta en relleu.

El tauló, de mides considerables –recordem que havia de fer 14 pams per 15 d'amplada–, atorgaria una estructura i perspectiva un pèl diferent de la resta de produccions que es feien llavors, i és per això que el retaule, a mode de *pala d'altare* italiana suposa una altra innovació semblant a la de Santes Creus. El que sí que queda palès és que el tauló en alt relleu del Museu d'Art

Fig. 5. Martiri de Sant Sebastià. Museu d'Art de Girona. Fotografia: Isabel Juan.

presenta l'episodi immediatament anterior al Martiri de sant Sebastià, just el moment en què els sicaris de l'Emperador Dioclecian procedeixen a lligar el sant a l'arbre des d'on rebrà el càstig de ser assagetat. Nu i amb el cabell llarg i negre, amb una bella torsió anatòmica, el sant apareix lligat de braços i cames en una postura natural que s'adapta a la naturalesa corba de l'arbre. La seva figura, serena com la d'un jove efebus, ressalta de la resta del plafó. El Sant Sebastià és gairebé una escultura exempta. La seva nuesa destaca per sobre de la resta de personatges, com per la delicada anatomia d'un cos jove i el tractament cromàtic que en feren els dauradors. La resta de personatges van tots vestits amb casaques, barrets i calçons propis de l'època i contrasten amb la mirada i el sentiment pietós que desferma de la imatge del sant. Si aquest s'alça com la figura central del plafó, al seu costat sis soldats el custodien i l'amenacen amb la mirada. Dos d'ells, situats un a la seva dreta i l'altre agenollat a la seva esquerra, el lliguen a l'arbre; dos soldats més, a la seva esquerra, porten l'arc per disparar les sagetes i un d'ells porta també el buirac, tot i que buit. La composició de l'escena, bigarrada de personatges esculpits en alt i baix relleu s'escampa per tot el plafó. El sant dirigeix la mirada dòcil cap a les altures, on dos àngels bellíssims apareixen de darrere núvols, cavalcant volutes, sens dubte un dels moments més bells de l'escultura barroca del moment. Aquests àngels sobrepassen els límits de la pròpia arquitectura del plafó, talment com si enretreissin uns cortinatges imaginaris.

L'epopeia d'aquest retaule no acaba aquí. Encara li quedava un llarg camí per recórrer, gairebé de més de vint anys.

L'1 d'abril de 1653 havia tingut lloc un nou Consell General de la Ciutat en el qual es va plantejar una nova qüestió que afectava la construcció del retaule i, per tant, a la tasca que llavors encapçalava Josep Tramulles. Es va presentar una nova deliberació al Consell General tot recordant el vot de 1650 i la pressa a resoldre la promesa, però fan notar que el retaule havia deixat petita la capella on fins ara s'estava aixecant la fàbrica i que havia d'ésser el lloc definitiu per al seu emplaçament, un espai que desmereixia a tan magna obra escultòrica *"y com nos han fet entendre y seveu clarament que dita capella es tant angustia y xica com se dexta veure de tal manera que apenas dit retaulo ab comoditat hi poga estar"*.⁷¹ A aquesta petició, el Consell General

⁷¹ AMGi, Acords Municipals 1653, folis 92v-98.

conclugué que de la mateixa manera que s'havia aprovat el cost final de l'encàrrec del retaule a Josep Tramulles per mil dues-centes lliures –un preu considerable que ens dona una idea de l'empresa–, el Consell aprova que “*se gaste lo necessari, y que la exequio de totes les coses tocants a dits retaula y la capella (...)*” es remetin als comissaris i jurats del retaule.⁷² Uns quants anys més tard, el 13 de setembre de 1656, es convocava un nou Consell General, en què es posava de manifest la demanda feta l'any anterior, que feia el mateix Consell amb data 24 d'octubre de 1655, en la qual els senyors jurats i comissaris havien de valorar el cost d'acabar el retaule i l'església on podria anar, a més de “*(...) y que entretant dits molt ilustres senyors jurats per lo de la proffesso se servescan fer una ambaixada per dits comissaris a dit molt illustre capítol pera veure com sepora disposar donant poder a dits molt ilustres senyors jurats per a que pугan nomenar comissaris per los que seran morts, absents de la present ciutat*”.⁷³ En aquesta nova demanda es recordava la necessitat del trasllat del retaule, encara no acabat, cap a un altre emplaçament, ja que l'església del Carme havia estat enderrocada per motius estratègics. Segons aquests comissaris, un cop estudiat quin seria el cost econòmic que podria significar adequar-lo en un nou emplaçament, en aquest cas proposaren “*una de les capelles de la Iglesia de la Seu*”, una demanda que ja s'hauria traslladat al Capítol de la Catedral enviant-hi una ambaixada, a la que sembla que el mateix Capítol hi hauria accedit, però que, com veurem més endavant, no transcendí. El retaule quedà desat en dependències pròpies de la ciutat. Al seu torn, la festivitat i la processó en honor al sant tindrien part de la seva ubicació en aquest nou emplaçament. Per a aquesta finalitat, la d'adaptar el retaule al nou espai, es proposava la contractació d'un nou mestre, Felip Alrich, amb un cost de cent vint lliures barceloneses.

Tres setmanes més tard, amb data 9 d'octubre, se signava la capitulació entre els senyors jurats de la ciutat i l'escultor Felip Alrich.⁷⁴ El document és interessant, perquè ens informa que “*faltan encara per acomodar las pessas del pedestal, una columna y mitja lo taule de Sant Sebastià y altres cosas com dits senyors jurats y comissaris i dit Phelip Alrich ho tenen vist y reconegut*”. A aquest efecte, Alrich seria l'encarregat d'acabar d'assentar el retaule i del muntatge

⁷² Ídem.

⁷³ AMGi, Acords Municipals 1655, folis 213v.

⁷⁴ AMGi, Acords Municipals 1656, folis 189-190v.

final per la suma de cent vint lliures barceloneses que se li farien en mà en tres pagaments iguals, el primer quan comencés a treballar, el segon a mitja obra i, finalment, el darrer quan aquesta fos finalitzada i assentada. Tanmateix, la Capitulació recorda que Josep Tramulles tenia l'encàrrec d'incorporar al damunt de la cornisa, una imatge de Sant Hipòlit –aspecte que ja apareixia detallat en la capitulació de Tramulles, decisió a la qual ara, en vista que Tramulles no va realitzar aquesta peça, els jurats i comissaris varen declarar la voluntat que se substituís aquest sant per altres imatges, sense arribar a concretar de quines es tractaria.

D'aquest dos darrers documents plantegem diverses qüestions. Es va traslladar realment el retaule encara a mig fer a la Seu? Es va celebrar mai la processó de sant Sebastià sortint de la catedral? Va acabar Josep Tramulles el retaule encarregat pels comissaris de la ciutat? Segons la documentació trobada fins al moment, tot semblaria indicar que la ubicació del retaule es resoldria molt més endavant, com ja veurem, amb el trasllat a una altra església que llavors encara no s'havia començat a construir. La capitulació entre els comissaris i Alrich descriu un aspecte que ens havia quedat sense resoldre en consells generals anteriors, la nova ubicació del retaule, que de moment tampoc quedà resolta “*promet asentarlo a sos gastos en la Iglesia que aparexera als senyors Jurats y comissaris*”.⁷⁵ Segons aquesta declaració podem deduir que la ubicació final del retaule continuava essent un tema per resoldre i que, molt probablement, significava que dit retaule restava emmagatzemat en dependències municipals o bé en algun espai provisional esperant a la seva finalització i muntatge final. Per tant, aquest assumpte estava encara per resoldre i, com veurem, encara mancaven alguns anys per trobar una ubicació definitiva que complís amb els preceptes i voluntats d'un lloc ampli, digne i adient a les expectatives generades. Pel que fa a l'encàrrec i l'obra feta per l'escultor del retaule de Valls i Santes Creus, la documentació fins ara localitzada només permet copsar que el retaule no es va acabar. Les raons? De moment les desconeixem, ja que la documentació fins ara consultada no esmenta quines varen ser les causes perquè la cornisa, la imatge de Sant Hipòlit i la resta del retaule quedés inacabat i encarregat de nou a un mestre diferent, Felip Alrich.

⁷⁵ Ídem.

Seguint el fil cronològic de la documentació i pel que fa a aquest darrer encàrrec, Alrich rebé a data 27 de novembre un primer pagament de quaranta lliures en concepte de la primera paga⁷⁶ per acabar aquest retaule. A 20 de març de l'any següent un nou pagament de vint lliures corresponent a la segona paga⁷⁷ i en data 22 de juny,⁷⁸ vint lliures més en concepte de la darrera paga, sempre segons la documentació localitzada fins al moment.

FINAL DE TRAJECTE: LA CAPELLA DE L'HOSPITAL DE SANTA CATERINA

No serà fins vint anys més tard, el 1677, quan es reprendrà l'activitat entorn aquest retaule inacabat. El 25 d'agost d'aquell any, en un Consell General de la ciutat i aprofitant que la capella del nou hospital de Santa Caterina estava gairebé acabada⁷⁹ i a falta d'un retaule que presidís l'espai, els administradors d'aquesta institució proposaren al Consell General aprofitar l'existència d'aquest retaule per traslladar-lo [figura 6]. Els administradors, molt hàbilment, fan referència al fet que *“aquesta ciutat ha mes de un any te un altar fabricat ab lo quadro principal de relleu ab la imatge de Sant Sebastià, la qual no ha pogut servir per la capella se era fabricat per esserte dirruïda en lo temps de la guerra passada y seria molt a proposit per posarlo en lo Presbiteri de dita Yglesia”*. Cal destacar també el comentari que fan aquests administradors sobre l'estat en què es trobava dit retaule: *“Y considerant que guardantlo se va consumint la fusta de aquell”*, és a dir, que fan referència al seu estat de conservació que podia perillar, perquè recordem que deuria portar més de vint anys endreçat en algun racó de la ciutat. Però, finalment, guanyà la proposta de ser *“molt a proposit per acomodar lo en dita Yglesia”*. Les dificultats, però, no hi faltaren: només de començar, el Consell General decidí acceptar la proposta i *“se done lo retaule te fet esta ciutat de Sant Sebastia al dit Hospital”*, però amb la condició que es refaci i es posi en aquest altar una imatge de Santa Caterina. A tal efecte, les despeses anaren a càrrec de la ciutat i es nomenaren per aquesta

⁷⁶ AMGi, Acords Municipals 1656, foli 208.

⁷⁷ AMGi, Acords Municipals 1657, foli 61v.

⁷⁸ AMGi, Acords Municipals 1657, foli 105v-106.

⁷⁹ AMGi, Acords Municipals 1677, folis 300-303.

Fig. 6. Detall de la façana de l'antiga capella de l'Hospital Santa Caterina de Girona. Fotografia: Isabel Juan.

fi quatre nous comissaris: Rafel Masdeu, Jeroni Capmany, el notari Diego Puig i Josep Pi.⁸⁰

Tot i que l'encàrrec no s'endegà fins al 1679, dos anys més tard, aquest va ser l'any definitiu per a l'obra. Amb data 25 de febrer, es contracten els dos pedestals de pedra que haurien de sustentar l'altar de Sant Sebastià, encarregats a Jaume Buixó i Joan Cisterna, mestres de cases de Girona.⁸¹ Aquests dos mestres gaudien de diversos encàrrecs ciutadans com ara treballs

⁸⁰ Ídem.

⁸¹ AMGi, Acords Municipals 1679, folis 102-103v.

de manteniment i millora de les muralles i, fins i tot, diversos encàrrecs a les obres del nou Hospital de Santa Caterina, llavors ja construït de bell nou en l'actual edifici barroc que coneixem actualment i rehabilitat en l'edifici de la Generalitat de Catalunya a Girona. El document fa referència a l'acord pres dos anys abans, el 1677, de traslladar i adobar aquesta obra per tal que presidís la nova capella de l'Hospital en construcció i, tal com diu el text, que “*es recondit a las casas de la present ciutat*”, un comentari que ens indica que, probablement, el retaule havia estat desat en dependències pròpies de l'Ajuntament, ja que no estava ni finalitzat i ni tampoc daurat tal com pertocava. El document compromet els dos mestres de cases a tenir enllestits els pedestals de pedra bona, picada i ben brunyida a mitjan juliol del mateix any per cent seixanta lliures. Els pedestals d'aquest retaule haurien de fer nou pams d'altura, juntament amb els capitells, rases i peus tal com constata la traça. Segons el document, a cadascun dels dos pedestals hi havia relleu amb un escut de la ciutat als retombs més sortints, tal com deuria ser el pedestal de 1652. Així mateix, hauria de contenir els noms dels “*molt ilustres senyors jurats i comissaris en los peus de dits pedestals y lo present any*”.⁸² Cadascuna d'aquestes característiques s'haurien de dur a terme segons la traça adjunta, per sort encara avui conservada dins el mateix Manual d'Acords de 1679 i que il·lustra el projecte del pedestal i com s'havia de resoldre,⁸³ signat pels mestres de cases Buixó i Cisterna [figura 7].

El 16 de març el notari escriví una memòria de tots els fets relacionats amb l'altar de sant Sebastià a la ciutat i repassà una per una totes les dates i fets ocorreguts.⁸⁴ El document té un alt valor documental perquè, com un fil d'Ariadna, permet a l'investigador resseguir la vida d'aquesta obra d'art, des dels seus inicis fins al moment de l'escriptura del document. La memòria repassa com ja de ben antic, d'abans del setge dels francesos, existia l'advocació a sant Sebastià i la processó que es feia el mes de gener des de l'església del Carme, en compliment d'un vot. La memòria també recull el perquè de l'encàrrec del retaule, les dificultats econòmiques, la capitulació amb Josep Tramulles i el preu que se'n va pagar, així com la necessitat imperiosa de traslladar el retaule a una altra capella perquè havia quedat

⁸² Ídem.

⁸³ AMGi, Acords Municipals 1679, document adjunt entre els folis 103v i 104.

⁸⁴ AMGi, Acords Municipals 1679, folis 125v-126.

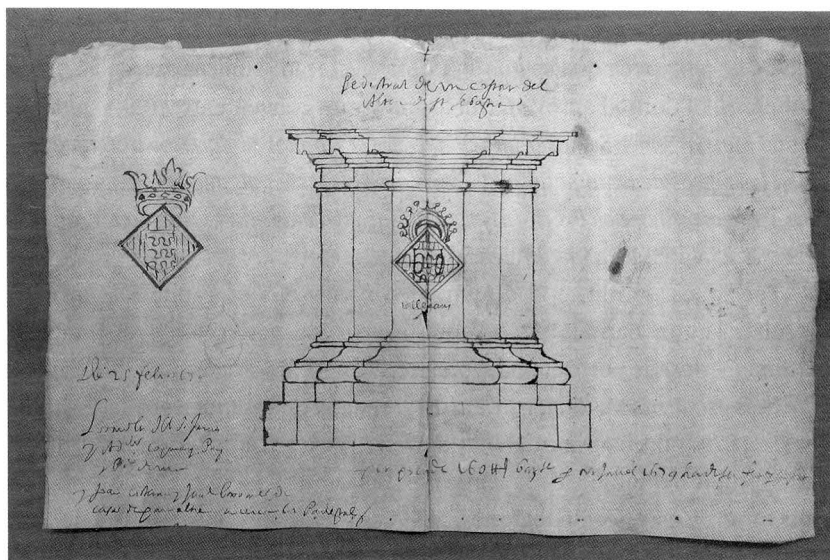

Fig. 7: Jaume Buixó i Josep Cisterna. Traça del pedestal del retaule de Sant Sebastià i Santa Caterina. AMGi, Manual d'Acords de 1679. Fotografia: Isabel Juan - AMGI.

petita i com el 1655 el Consell determinà que un cop enderrocant el Carme, hi havia la possibilitat de traslladar l'obra a una altra església. La memòria també repassa tot seguit l'abandonament de l'empresa per part de Josep Tramulles, però sense especificar-ne els motius i com aquesta passà a Felip Alrich l'any 1656. Per acabar, el document conclou amb les darreres notícies que hem esmentat del 1677: el trasllat a la nova capella de l'Hospital, el nomenament dels nous comissaris i la demanda d'incorporar una imatge de santa Caterina. El document afegeix una nova data –segurament afegida *a posteriori*–, el 25 d'abril, quan el Consell General decidí aprovar que es perfeccionés i es daurés el retaule.⁸⁵ En aquest darrer document es destaca el fet que el 1677 es va aprovar gastar el que fos necessari per acabar el retaule per tal de traslladar-lo a l'Hospital de Santa Caterina, però pel que es veu “*de com y de present se es advertit que dit retaule esta la fusta en part mal vistosa consideram se necessita que fos dorat quantse assentara y acas falta ajustar en aquell alguna cosa porque estiga ab la sumptuositat que tal obra com dit altar requereix*”. És a dir, el mateix

⁸⁵ AMGi, Acords Municipals 1679, folis 167v-161v.

Consell assenyalava en aquesta petició que el retaule era una peça molt digna i no una peça qualsevol, una obra destacada, única, exemplar i molt exuberant. El Consell aprovà fer-hi les reformes convenients: “*Que lo altar del gloriós Martyr Sanct Sebastià mencionat en est Capitol se dore tot lo retaule y si posen las pessos de fusta hi faltan y aixi mateix se fassen algunas pessos se trobarà esser convenient fesse en los costats de dit altar estiga assentat*”, destacant de nou l'excel·lència de l'obra i la dedicació que es mereix.

Per aquest motiu, el 3 de juny del mateix any es capitulà a favor de l'escultor Anton Barnoia per tal que acabés de perfeccionar el retaule.⁸⁶ Barnoia és descrit per Gemma Domènech⁸⁷ com un escultor de Palafrugell, pare dels escultors Marià, Jeroni i Isidre, i sembla que hauria treballat a Girona des de 1679, on s'hauria examinat de fuster i exercit fins a la mort, el 1704. Aquest autor del retaule de la Verge del Coll, a més, era el sogre de l'escultor Joan Torras,⁸⁸ escultor de Figueres, autor entre d'altres dels retaules de Sant Iu i Sant Honorat de la catedral de Girona. Segons Montserrat Moli, Barnoia en aquell moment treballava a Banyoles juntament amb Joan Darder, pintor que en aquell moment treballava a l'Hospital del Santa Caterina.⁸⁹

Tornant a la capitulació del juny de 1679, s'encarregà a Barnoia en primer lloc un sagrari i dos o tres grades als costats per tal d'assentar-lo al damunt de la mesa d'altar. El sagrari havia de mesurar entre tres i quatre pams i una decoració amb quatre columnes salomòniques al davant, figures de sants als costats i en cada angle rematat amb la figura d'un àngel. A la portella del sagrari, la decoració hauria de consistir amb un calze i una hostia al seu interior, especificant, però, que calia que fos igual o semblant a la ja existent al retaule del Roser del Convent de Sant Domènec. L'encàrrec de Barnoia

⁸⁶ AMGi, Acords Municipals, 1679, folis 202v-204v. Vegeu també Joan BUSQUETS, *La Catalunya del barroc vista... Volum II*. op. cit., pàg. 485.

⁸⁷ Gemma DOMÈNECH, *Els oficis de la construcció a Girona 1419-1833*, Institut d'Estudis Gironins: Girona, 2001, pàg. 133.

⁸⁸ Teresa AVELLÍ, “Joan Torras i els retaules i dauradors actius al Bisbat de Girona durant la primera meitat del segle XVIII”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. 50, 2009, pàg. 197-259 i Gemma DOMÈNECH, *Els oficis de la construcció a Girona...* op. cit., pàg. 216.

⁸⁹ Montserrat MOLI, “Retaules Mullats. El pintor ripollès Josep Germà (1651-1709) a Girona”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. 50, 2009, pàg. 8. Joan Darder treballava en les pintures de la farmàcia de l'Hospital de Santa Caterina. Vegeu també Narcís CASTELLS, Narcís PUIGDEVAL i Francesc REIXACH, *L'Hospital de Santa Caterina*, op. cit. pàg. 54.

condicionava que l'escultor acabés el retaule per al seu assentament i daurat posterior. Calia substituir el medalló amb la imatge de sant Hipòlit per un tauló de dotze pams d'altura amb la imatge de santa Caterina, santa titular del nou Hospital i advocada de la seva capella. La imatge hauria de ser de set pams, feta en alt relleu i acompanyada d'àngels o bé d'un pelicà. Així mateix, als costats del tauló, suposem que el de Sant Sebastià, Barnoia hauria d'incorporar unes polseres diferents incorporant-hi tres medallons per banda, units els uns amb els altres de tal manera que el més alt i el més baix fossin més petits que el del mig. En aquest cas, a la polsera de la dreta, Barnoia hi redistribuiria al mig el sant Hipòlit i a dalt, sant Narcís, patró de la ciutat a baix i sant Tomàs de Villanova amb alguns pobres fent caritat, respectivament. A la banda esquerra i mantenint la mateixa estructura, Barnoia hi distribuïria al mig un sant Martí a cavall tot partint la capa amb el pobre. La figura més alta seria un sant Feliu diaca i a la part baixa, sant Salvador d'Horta fent caritat amb els pobres, beneint-los i curant-los de les malalties. D'aquesta manera tindríem els sants patrons de la ciutat i la figura reaprofitada de sant Hipòlit de l'antic retaule de Tramulles, en un programa iconogràfic en què es destaca la virtut de la Caritat per damunt de totes les altres. Fixem-nos que figures com ara Sant Martí, Sant Salvador d'Horta i, fins i tot, Sant Tomàs de Vilanova són descrits en la capitulació amb la voluntat que apareguin exercint tasques caritatives o bé en episodis de la seva hagiografia característics d'aquest fet, cas de sant Martí i la partió de la capa amb el pobre. Probablement aquesta voluntat dels comissaris no fos endebades ni gratuïta: recordem que el futur emplaçament del retaule era la nova capella del nou Hospital de Girona, un edifici assistencial però, sobretot, on la caritat i l'acolliment als més necessitats era la seva activitat fonamental. La decoració ornamental de les polseres, així com la resta de guarnicions que Barnoia hauria d'afegir serien en consonància a la traça realitzada pel mestre Felip Alrich i al conjunt del retaule revisat i a la llarga aprovat per "*personas expertas*", les quals donarien el seu vistiplau. Pel que fa al vincle de Felip Alrich amb el retaule de Sant Sebastià, aquest continuava en actiu, ja que a 30 de juny encara rebé un cobrament de tres lliures i setze sous per "*en la semana pasada y present per adobar lo quadro de Sanct Sebastià que la ciutat ha donat al hospital*".⁹⁰ I en data 1 de juliol, un altre pagament corresponent a quatre lliures i quatre

⁹⁰ AMGi, Acords Municipals 1679, foli 222.

sous en compliment d'unes dotze lliures per la feina “*per haver adobat totes las perras del quadro de dit Sanct que ab lo ayguat passat fou mullat se eran desfetas y altres adops ha fet en dit quadro*”, fent referència als aiguats que varen assolir la ciutat de Girona el setembre de 1678.⁹¹

En tot cas, Barnoia començaria la seva feina el 15 de juliol de 1679 per acabar el retaule el 20 d'octubre següent i cobraria per aquesta feina cent vuitanta lliures barcelonines en tres pagaments. L'11 de juliol, s'expedí l'àpoca i el primer dels pagaments a Barnoia, que s'anirien succeint fins a final d'any fins a eixugar el deute⁹² [figura 8].

La fase d'acabament i assentament final del retaule per part d'Anton Barnoia comportava també deixar el retaule a punt per al seu daurat. Aquesta tasca s'encomanà a Josep Duberós, daurador de Girona, i Josep Germà, també daurador i originari de Ripoll que havia arribat a la ciutat en un moment en què calia restaurar i daurar molts retaules que havien quedat malmesos arran dels aiguats de 1678.⁹³ El daurat es féu oficial el 18 de juliol de 1679⁹⁴ i tindria un cost per a la ciutat de 950 lliures barceloneses, comptant-hi tot l'or i altres materials, daurar el sagrari i les grades encarregades a Barnoia, l'any i les armes del pedestal de Buixó i Cisterna. Els treballs s'iniciarien el 16 d'agost i haurien d'estar finalitzats el febrer següent, tot i que el dia abans de Nadal caldria tenir daurat el sagrari, les grades, el pedestal i el tauló

⁹¹ AMGi, Acords Municipals 1679, foli 241.

⁹² AMGi, Acords Municipals 1679, folis 297-298v; folis 332-333; folis 340v; 392-392v.

⁹³ Montserrat MOLI, “Retaules Mullats...” op. cit. Montserrat Moli en el seu article sobre el daurador Josep Germà, fa referència a l'encàrrec d'un retaule dedicat a sant Sebastià dut a terme per un escultor inexistent, anomenat Joan Tramulles. La referència a Joan Tramulles la va fer anteriorment Josep Gibert (Josep GIBERT, *Girona, petita història de la ciutat* ..., op.cit.) quan fa referència a sant Sebastià i a la seva tradició. Segons l'autor, el sant era venerat a la Seu de Girona des de principis del segle XIV i des del segle XVI se celebrava una processó en honor seu que sortia de l'església del Carme, on el sant tenia un altar i al 1652 “(...) els Jurats prengueren l'acord de construir el retaule de l'altar del Sant a la nova església del Carme, i contractaren l'execució amb l'escultor barceloní Joan Tramulles”. No obstant això, Moli recull la capitulació de l'escultor Anton Barnoia i els dauradors Josep Germà i Josep Duberós per tal d'arranjat el retaule encara que, segons l'autora, l'objecte de la contractació és la restauració, ja que els aiguats de 1678 l'haurien deixat el retaule en molt mal estat. La documentació consultada assenyala, en canvi, que el retaule estava en mal estat pel temps que feia que estava emmagatzemat i per aquest assumpte es contractà Alrich (vegeu nota núm. 92) però en el cas dels dauradors la seva tasca no era restaurar, sinó daurar-lo per poder-lo acabar i assentar.

⁹⁴ AMGi, Acords Municipals 1679, folis 272v-273v.

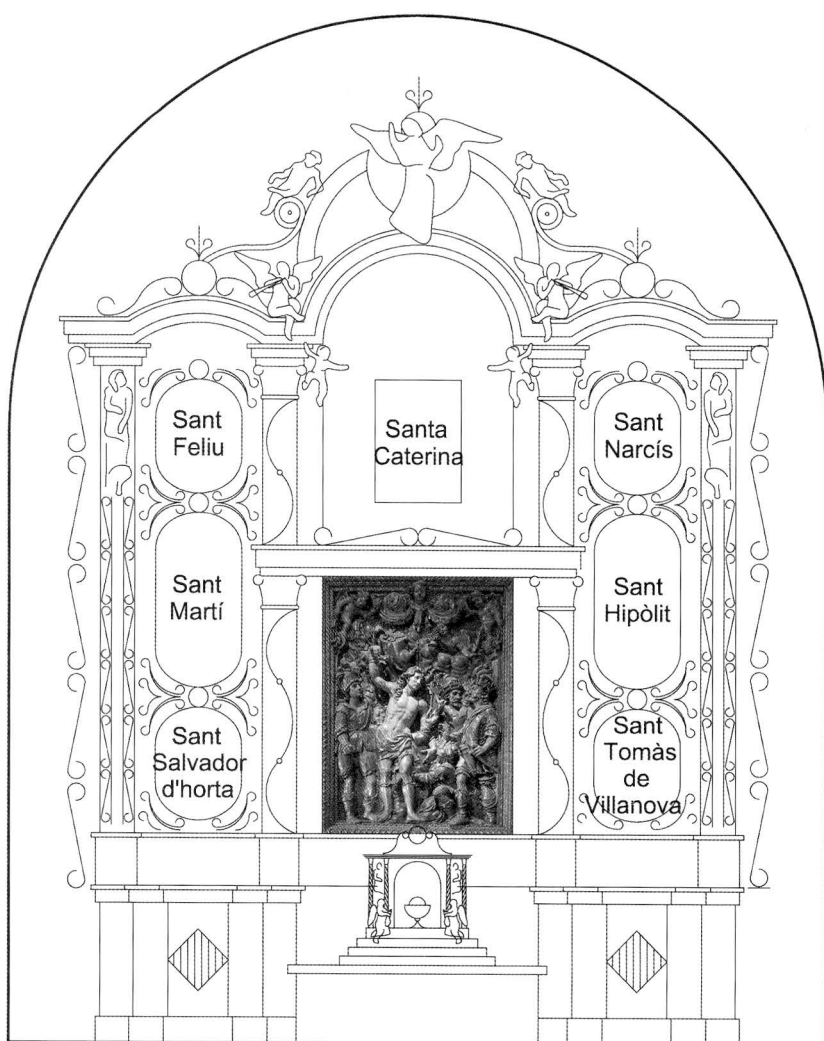

Fig. 8. Reconstrucció del Retaule de Sant Sebastià d'Anton Barnoia (1679). Autor: Carles Vaquero.

principal de Sant Sebastià. La capitulació també posa èmfasi en la qualitat dels materials, que com diu “Item que lo dit or hage de esserlo de bona calitat y fi y las colors també degan y hagen de ser finas y finalment dits doradors hagen de posar dits colors requerira dita obra sobre lo or així que los colors se hagen de posar

sobre lo que ser adorat y fer als y costum de bon ofici";⁹⁵ és a dir, remarcant-ne la qualitat dels materials però també la qualitat del treball d'aquests artistes, que no només s'encarregarien de posar la pàtina daurada, sinó que també estofarien i encarnarien el retaule. La capitulació conclou amb la periodicitat dels pagaments que els artistes haurien de rebre, que s'anirien succeint des de l'agost fins a finals d'any,⁹⁶ i les condicions sobre la compra del material.

Les obres acabarien materialitzant-se amb èxit: Buixó i Cisterna executen el pedestal i el 3 de juny i 27 de juliol reben els darrers pagaments per les obres per adaptar el pedestal de pedra picada i brunyida per valor de quaranta lliures cadascun, del total de cent seixanta lliures que havien de rebre tal com se'ls havia manat el 25 de febrer passat. Posteriorment, s'executà l'altar de pedra brunyida i trobem dos pagaments, en data de 30 de setembre i 19 d'octubre, a Marçal Calichs per la pedra d'altar⁹⁷ i un tercer amb data 19 de desembre respectivament per la quantitat i encàrrec de "*sinch lliures per una cornisa de pedra picada ha feta per posar junt al peu ha de estar lo quadro pedestral y altar de sanct Sebastià*" i més endavant afegeix "*quatre lliures quatre sous per set jornals ha fets per para dar y assentar ditas pedras y altres obras ha fet en dit Hospital y lo demás (...)*".⁹⁸ Finalment, i en data 23 de desembre, un nou pagament a Bernat Massó de quatre lliures i dotze sous donarien per finalitzat el condicionament d'aquesta obra amb les obres d'assentament d'una peanya i enclavar el pàl·li encarregat anteriorment⁹⁹ davant l'altar en el seu lloc definitiu, més un darrer pagament en la mateixa data a Ramon Artigas per valor d'una lliure, dotze sous i sis diners en valor de les disset lliures que havia de cobrar en total, per les tasques de muntatge final del retaule, tal com diu el document "*per los gastos de haver de muntar lo quadro gran de Sanct Sebastià y part de l'altar de dit Sanct se es dorat de la Yglesia de dit Hospital de Santa Catharina*".¹⁰⁰

⁹⁵ Ídem.

⁹⁶ AMGi, Acords Municipals 1679, folis 287v-288; foli 317; folis 319v – 320; foli 339v; foli 349; foli 382.

⁹⁷ AMGi, Acords Municipals 1679, folis 326v-327; foli 337.

⁹⁸ AMGi, Acords Municipals, foli 382.

⁹⁹ El 24 de novembre s'encarrega un pal·li blanc per al dia de la consagració de la capella "(...) perquè en particular serveixa per lo primer dia se benehira dita yglesia". MA 1679, foli 358.

¹⁰⁰ AMGi, Acords Municipals, 1679, foli 393.

Finalment, arribà el dia de la consagració. La data escollida fou el 28 de desembre, diada dels Sants Innocents i la solemnitat amb què es consagrà la capella no passaria pas desapercebuda. Ben al contrari, es dugué a terme amb la pompa i la majestuositat de les grans celebracions. Tal com recullen els cronistes de l'època,¹⁰¹ poc després de les dues de la tarda, amb gran processó i amb la participació de totes les bandes, sortiren de la catedral gegants, l'àliga, ministrils i música sorda, dues cobles i la participació de les confraries. Presidien la processó els canonges Narcís Burgés, que portava la custòdia, el canonge Francesc Çanou, fent de diaca i el canonge Mascaró de sotsdiaca, tots abillats amb pluvials blanques i precedits per trenta atxes amb escuts de la ciutat que les duïen beneficiats de l'església. El tàlem el duïen els jurats de la ciutat. La processó s'encaminà cap a Sant Feliu per continuar pel carrer de les Ballesteries, la plaça de les Cols, creuant el pont i passant pel convent de Sant Francesc i el carrer Fontanilles fins arribar a la capella de l'Hospital, on entraren per l'entrada principal. Un cop a dins, continuà la cerimònia de dedicació. És en aquest moment en què l'altar de la capella prengué protagonisme i s'hi disposa la custòdia sobre l'altar. El document de la consagració relata el següent: *"y aportant lo tàlem dits molt illustres senyors jurats y companys son muntats en dit presbiteri y posada dita custodia sobre lo altar que estava ben adornat, se ha cantat, y en lo entretant lo señor capitular ha dexades y posades las formas en lo sacrari que estava en dit altar"*.¹⁰² Finalment, l'altar de Sant Sebastià exercí la funció per a la qual havia estat concebut.

EPÍLEG

Una notícia recentment localitzada i encara inèdita relaciona la Confraria dels Dolors de Girona amb el retaule de Sant Sebastià de la capella de l'antic Hospital de Santa Caterina, una relació que ja venia de fa temps, quan la Confraria volgué establir-se a la capella de l'hospital. Concretament, l'any 1694, quinze anys més tard de la solemne inauguració de la capella i instal·lació del retaule, es proposà reconvertir el retaule en un cambril: *"Se tingué Junta Secreta en lo lloc acostumat y fou proposat per lo Dr. Franco Llobera*

¹⁰¹ AMGi, Acords Municipals, 1679, folis 398v-399v.

¹⁰² AMGi, Acords Municipals, 1679, foli 399v.

*corrector que avia entès per algunas personas de bon affecta que en la present ciutat treballava un scoltor de Vic, persona de tota satisfacció, aixís que dit scoltor auria mirat lo retaule de St. Sebastià (de l'hospital) y deia que sens ninguna sesió de dit retaule se podia fer un camarín a hont sigués collocada la imatge de Ssa dels Dolors. Ab que per dit effecte resolgué la congregació fer dos comissaris que anassen en nom de la Congregació a suplicar als Srs. Jurats fossen (...)”.*¹⁰³

El document ens ofereix noves qüestions no menys interessants: es van dur a terme les obres d'adequació del retaule cap a un cambril? De quin escultor “*de tota satisfacció*” parla la Junta Secreta que, a més, fos originari de la ciutat de Vic? Potser Pau Costa? O bé Joan Francesc Morató? Què va ocórrer amb el retaule de Sant Sebastià que a dia d'avui només se'n conservi el tauló però no res de la part feta per Anton Barnoia? Per què es va perdre la memòria d'una obra que havia tingut el sentiment popular i ciutadà arran del vot de 1650? Aquestes i altres preguntes ara mateix obren un camí que confiem que es vagi resolent. Que el tauló de Sant Sebastià es conservi al Museu d'Art de Girona podria suggerir una procedència lligada amb la Comissió de Monuments que depenia de la Diputació de Girona, ja que l'obra va estar exposada a Sant Pere de Galligants –ho sabem gràcies a una fotografia que avui es conserva al CRDI [figura 9] – amb part de la col·lecció monumental. No seria pas estrany si tenim en compte que aquesta institució vetllà per la custòdia de béns artístics arran de les desamortitzacions liberals. Però això haurà de ser material d'un altre estudi. Valgui, de moment, el redescobriment d'una obra excepcional esculpida per un dels escultors més interessants del panorama artístic català del sis-cents.

¹⁰³ ADG, Congregació dels Dolors, Actes de la Junta Secreta, fol. 108, 25 de maig de 1694. Vull agrair al Dr. Francesc Miralpeix aquesta informació. D'altra banda, segons Montserrat MOLI, “Retaules Mullats...” op. cit., pàg. 312, durant els anys de la ocupació francesa, entre 1694 i 1697, el retaule va ser traslladat: “(...) el preciós retaule és desmuntat per convertir la capella en magatzem de palla, el qual en incendiar-se provoca grans danys a Sant Francesc de Paula. Els mínims, per un parell d'anys, es traslladen a Sant Francesc, on s'emporten el retaule que el 1650 la ciutat de Girona fa obrar per complir el vot. Germà intervingué en el muntatge i desmuntatge (...)”.

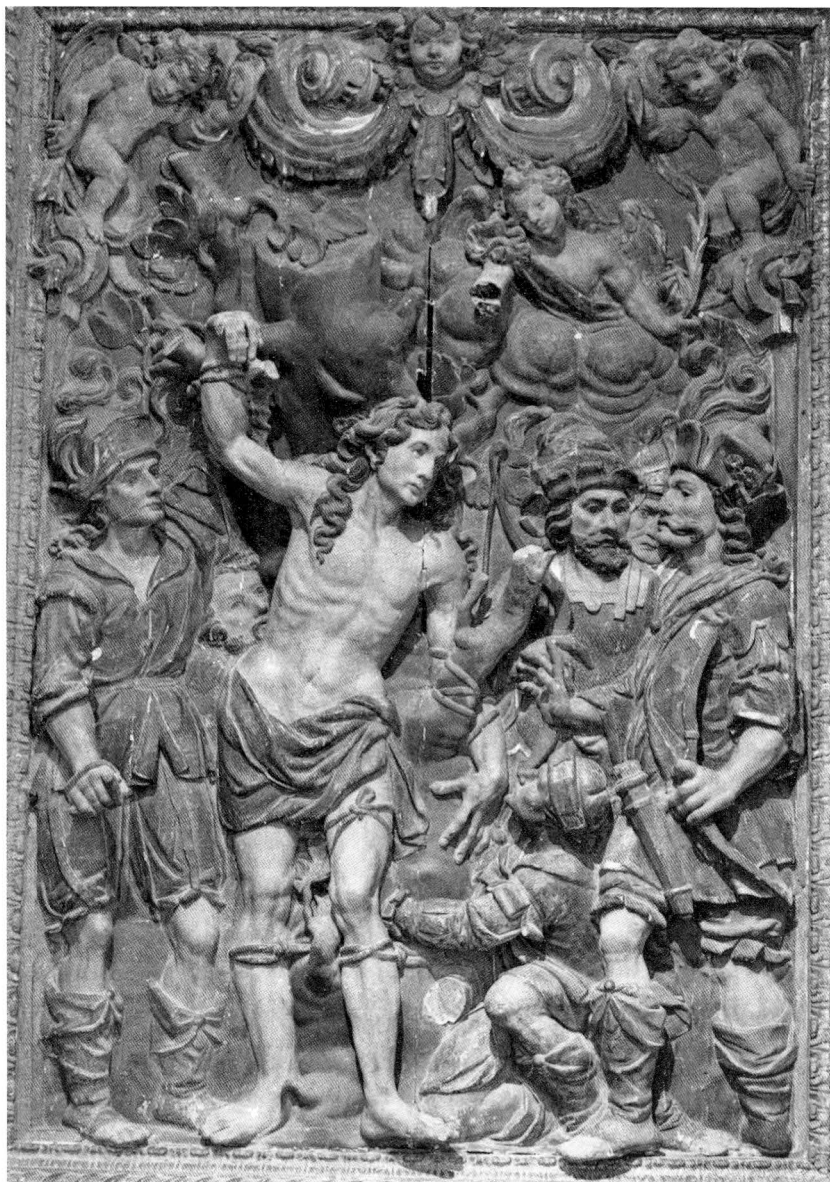

Fig. 9. Relleu del martiri de Sant Sebastià situat a l'església de Sant Pere de Galligants (1970-1985). Fotografia: Ajuntament de Girona. CRDI (Autor desconegut)

Apèndix documental 1: contracte per a la realització del retaule de Sant Sebastià entre els jurats i comissaris de la ciutat i l'escultor Josep Tramulles.

AMGi, Manuals d'Acords de 1652, 1 de juliol de 1652 (folis 252v-255v)

“Capitulació del rataula de Sant Sebastià fahedor en la capella y altar de dit sant del Monestir de nostra Sra. del Carme de la present Ciutat entre los molt illustres senyors Jurats y comissaris baix escrits de una y Josep Tramulles escultor de Barcna. de part altre.

En nom de Nostre Senyor Deu Sie Amén,

De y sobre les cosas baix escrites, per y entre los molt Illtres. Senyors Rafel Razet y de Trullas donzell, Jaume Narcís Alba mercader y Joan Matau, brodador Jurats la pnt. y corrent any de la ciutat de Gerona y los Magchs. Frederich Desvalls y Pol donzell, rt. Rafel Vivet ciutada, Joan Bofill y lo mateix Joan Matau comissaris (que juntament ab lo Dr. Mn. Jaume Torrent, ciudadà) per les coses baix escrites elegits i nomenats per dits senyors Jurats de una y Joseph Tramulles escultor de Barna. de parts altre es estada feta llohada, firmada y jurada la capitulatio ab los baix escrits següents.

Primerament lo dit Joseph Tramulles sie obligat com ab tenor del pnt. Capítol se obliga y no res manco [?] y en bona fe promet a dits molt Illtres. senyors Jurats i Comissaris que fara y fabricara lo Retaula de Sant Sebastià per la Capella del mateix sant que esta edificada Junt y al costat de la Sacristia del Monestir de Nostra Sra. del Mont del Carme fora y prop los murs de la present Ciutat ben acabat y treballat conforme la trassa de dit retaula, que dit Tramulles te feta ab dos pensaments diferents.

Item los dits Senyors Jurats y Comissaris volen que dita obra se fassa conforme esta en la banda dreta de dita capella en la qual dit Tramulles haja de fer tres columnes ab lo mateix remato de sobre dites tres columnes estigan per cada banda y estigan per cada banda ab lo mateix remato excepto que allí ha hont y ha un sant Roch dibuixat volen dit Senyors Jurats y Comissaries sien uns minyons ab targes y armas de la ciutat de la alsada que convindrà per dit remato.

Item los dits senyors Jurats y Comissaris tingan de fer a sos gastos lo Pedestal que naix de terra de alsada de sis palms tot de pedra conforme demostra la traça y que en les targes dels enfronts de dit pedestal fassen dits senyors Jurats i Comissaris esculpir les armas de la Ciutat que estigan be y conforme demostra la traça.

Item que lo dit Tramulles tinga de carregar de sobre dit pedestal, altre pedestal o pedestals, sobre los quals han de carregar sis columnas tres per banda ab sos sescits [?] y capitells corintios entorxades y estirades bo y conforme demostra dita traça y sobre dites columnes ha de carregar la cornisa y ab frontispicio y remates de mateixa manera demostra dita traça repartintho tot be y conforme lo art requereix y que la primera andana hage de tenir de alsada divuyt palms compres tot junt ço es pedestal,

columnes y cornisas y los traspilastres de ditas columnes han de ser fetes, conforme estan los que estan tras les columnes del retaule de nostra senyora del Roser de la Capella de dita nostra senyora de la Iglesia de Sant Domingo de dita present Ciutat que fa dit Tramulles, o, altra talla equivalent a aquella.

Item que lo dit Tramulles en lo mig de dit retaule en la distancia que es de unes columnes a altres haja de fer un quadro ab la figura de sant Sebastià quant lo assentara fabricat de art de escultura be y conforme amostará dit Tramulles ab dos modellos diferents restant la electio als molt Illtres. senyors Jurats y Comissaris baix escrits lopendre la trassa quels aparescera y que dit quadro sie lo ters relleu es a saber de les quatre parts del cos les tres en fora ab sa guarnicio als costats y alt en lo mig conforme demostra dita traça y dit quadro tinga de esser de alsada catorze palms a quinze palms de ample lo menos tot alrededor.

Item que sobre dit quadro carregue altre cornisa corintia ab son friso y alquitrave ordenada y fabricada ab sos resalts, y estipitxet en cada costat que sostente los resalts de dita cornisa conforme demostra la traça.

Item que lo dit Tramulles sie obligat en que de sobre dita cornisa y haja un frontispici ab un pedestal ab balustrada tras dit frontispici y sobre dits frontispicis un minyo, o Angel en cada banda assentat que sustenten una tija gran que vinga a definir remada alt a la volta de la Capella y en lo mitg de dita targe hy fasse una imatge de sant Hipòlit de ters relleu.

Item que en los dos enfronts del pedestals de les columnes que resalten enfora y hage una figura en cada enfront de ters relleu de la alsada que convindra que sien per dits enfronts en lo teulonet del mitg dels pedestals hy si fasse una historia de sant Sebastia de mitg relleu y als costats de las columnas mes fora unas polseras de talla y que rematen los costats de dit retaule fins que toque a les parets dels costats de la capella.

Item per lo que toque a la fusta, claus, ni ayguacyta per a fer y fabricar dit retaule tot hage de correr a gastos y compte de dit Tramulles (y no de dits senyors Jurats i Comissaris) que enpren de fer dit retaule y aixi be se haja dit sculptor de fer apostar y assentar dit retaule en dita capella de sant Sebastià a sos propis gastos y no de dita ciutat per asi acas a dits senyors Jurats i Comissaris los aparezca mudar, engrandir o enriqueir la llosa de l'altar o fer un plinto de pedra baix la sota vasa del pedestal tot asso corre y haja de correr acostas y gastos de la ciutat.

Item que la ciutat eo dits molt Illtres. senyors Jurats i Comissaris tingan de pagar la fusta que dit Tramulles anira comprant y aportant dins la present ciutat at y entregant a la ciutat aquella empero que sera menester per dit retaule y no altres lo preu de la qual fusta y parts de aquella vaja y haja de prendre dit Tramulles a bon compte del preu que abaix se dira.

Item es pactat e lo dit Joseph Tramulles conve y promet a dits molt illustres senyors Jurats i Comissaris presents tenir fet y acabat a tota perfectio y assentat en son lloch tot lo dit retaule en la forma que alt esta dit a sos gastos per de assi un any y sis mesos del die present en anant comptadors y en particular tenir acabat y assentat en son lloch lo quadro gran per de assi a quinze dies del mes de dezembre prop vinent y juntament lo Pedestal y tauló dels pedestals si es possible.

Item es pactat que la Ciutat eo dits senyors Jurats en nom della hagen de donar y pagar a dit Joseph Tramulles per lo preu fet de dita manufactura de dit retaule mil y dos centas lliuras moneda barcelonesa pagadoras per la taula de la present ciutat en esta forma, es a saber la primera paga en comensar a treballar dit retaule cent lliures, altres cent lliures essent lo dit quadro mig fet y en esser acabat dit quadro y lo pedestal y assentat dos centes lliures y lo demes que resta se li anira pagant [?ameguda?] de dits senyors Jurats y Comissaris conforme anira treballant, de tal modo que en esser acabat dit retaule y assentat a tot a punt sie acabat de pagar. E volen les dites parts que de la present capitulació y de totes les cosas en ella contengudes ne sien fetes, lliuradas y dictades aquisquina de dites parts ya, altres qui en aquells tindran interes per lo notari i secretari devall escrit e, tantas copias quantes ne seran demanades substantia del fet en ses no mudada.

Et ideo nos dicta partes laudanteet pro dicta capitula [...] Actum Gerundae die Prima July MDCLII”

Apèndix documental 2: contracte per a l'acabament del retaule de Sant Sebastià entre els jurats i comissaris de la ciutat i l'escultor Anton Barnoia.

AMGi, Manuals d'Acords de 1679, 3 de juny de 1679 (folis 262v-264v).

“Capitulació per acabar de perficionar lo retaule o altar de Sanct Sebastià.

Y sobre las cosas baix escritas per y entre los molt illustres Senyors Joseph Font y Llorens, y Joan Vives lo present y corrent any Jurats de la ciutat de Gerona juntament ab los molt illustres senyors Ramon Narcís de Vilanova absent de la present y Jaume Narcís Camps malalt, y los molt Magchs. Nicholau Masdeu, Dr. Geroni de Capmany, Diego Puig notari y secretari baix escrit, y Joseph Pi comissaris per lo effecte baix escrit anomenats ab los Consells Generals per esta ciutat celebrats a vinty sinc agost mil sis cents setanta y set y a vint y sinch abril prop passat de una part

Y Antoni Barnoy sculptor habitant en la vila de Banyolas de part altre se ha ajustat y concordat en lo modo següent

Primerament que dit Antoni Barnoy ab thenor del present acte se obliga y promet a dits molt illustres senyors jurat y comissaris fer un sacrari y dos, o tres gradas en los costats per posarlas sobre la ara, o mesa del altar de la Iglesia del Hospital Nou de Sancta Catharina de la present ciutat lo qual sacrari ha de esser de quatre palms poch mes o menos, ab quatre columnas devant salomonicas y dos figuras de sancts als costats y a, cada carregament de columnna un angelet i la porta del sacrari ab un calsas y ostia com lo de la porta del sacrari del altar de nostra Senyora del Roser de Predicadors y ditas gradas han de esser entretallades.

Item promet reparar y posar la fusta falta en lo altar de St. Sebastia que esta ciutat ha fet fer y lo te donat y de present es assentat en dita Isglesia de Sancta Catharina apunt que tota dita fabrica y la que baix se mencionara estiga ab perfectio de poderse dorar.

Item sobre dit altar y en lo mig de aquell ahont de pnt. es un taulo a modo de madalla de sanct Ipolit ha de posar un taulo ab una figura, o, imatge de Sta. Catharina

Martir y dit taulo de Sanct Ipolit se ha de posar en altre part de dit Altar com baix se dira y dit taulo ha de tenir de altaria dotze palms, o , poch mes y la figura de Sancta Catharina set palms y mig de relleu de les quatre parts las tres ab uns angels, o pelicano, o, altre cosa que aparega millor per difinició de dita de dita obra.

Item en los costats de dit Altar se han de llevar las polseras hi son en cada costat, y promet també fer i posar en cada costat altres polseras diferents ço es tres medalles en cada costat, posant dit taulo o madalla de Sanct Ipolit en la part dreta en lo mig de las tres medalles, lligat unas ab altres, y la mes alta y la mes baxa han de ser mes xicas per tenir millor adorno y Inspecció y en la mes alta posara o fara de mig relleu la imatge de Sanct Narcís patro y Bisbe de esta Ciutat, y la mes baxa la imatge de Sanct Thomas de Villanova ab alguns pobres al costat y en la polsera de la part esquerra de dit altar fara y posara semblants tres madallas ço es la del mig amb la imatge de Sanct Marti a cavall un pobre al costat ab la accio de quant parti la capa per donarla al pobre y a la mes alta la figura de Sanct Feliu Diaca de Sanct Narcís, y a la mes baixa lo Beato Salvador de Horta ab alguns pobres al costat ab la accio quant los donava carithat o los donave la benedicció curantlos de tots mals y sobre ditas polseras e o medalles fara y posara en cada costat algunas gornicions i axí mateix per amunt lo que sie menester y requerirà dita obra porque dit Altar sie y resta ab la perspectiva y accio que la obra de dit altar requereix sens que despres puga demanar cosa alguna per milloras antes be promet fer tota dita obra com sobre esta dit y millor si millor posa y esta denotat en lo papere o trassa que mestre Felip Alrich ha feta y entregada a esta Ciutat y ell ha vista y ben mirada.

Item que dita obra hage de esser vista y regoneguda per personas expertas y acas hi hage falta alguna la dega esmenra eo se li puga rellenar del preu a coneguda de ditas personas expertas.

Item que dita obra hage y dega dit Antoni Barnoy comensar a quinze de juliol proxim vinent o antes y acabar dita obra per desi a vint octubre proxim vinent y en cas no ho tingues a les hores acabat pugan dits molt illustres senyors Jurats y Comissaris ferho fer per altre official a gastos y despesas suas.

Item molt illustres senyors Jurats i Comissaris prometan a dit Antoni Barnoy donar y pagarli per lo preu fusta y mans y demes per trets hauran de menester per fer y asentar tota dita obra cent y vuitanta lliures moneda barcelonesa y no altre cosa mes pagadores en esta forma ab tres pagas ço es la primera en haver comensat dita obra la segona en esser mig feta y la tersera y ultima en esser acabada y rebuda dita obra.

Item dits molt Illustres senyors Jurats y Comissaris li concedexen la franquesa de la entrada de la fusta tindra de menester per fer dita obra y que la ciutat pagara lo present acte que li tocave pagar per sa part.

Et dicti admodum Illustres domini Jurati et Comissariis obligarunt pro solutione dictarum centum et octuaginta librarum bona dicta unitatis.

Et dictus Antonius Bernoy [...] etc...

Actus intus aulam majorem domorum concilis pntis. civitatis Gerundae die 3 juny MDCLXXVIII".